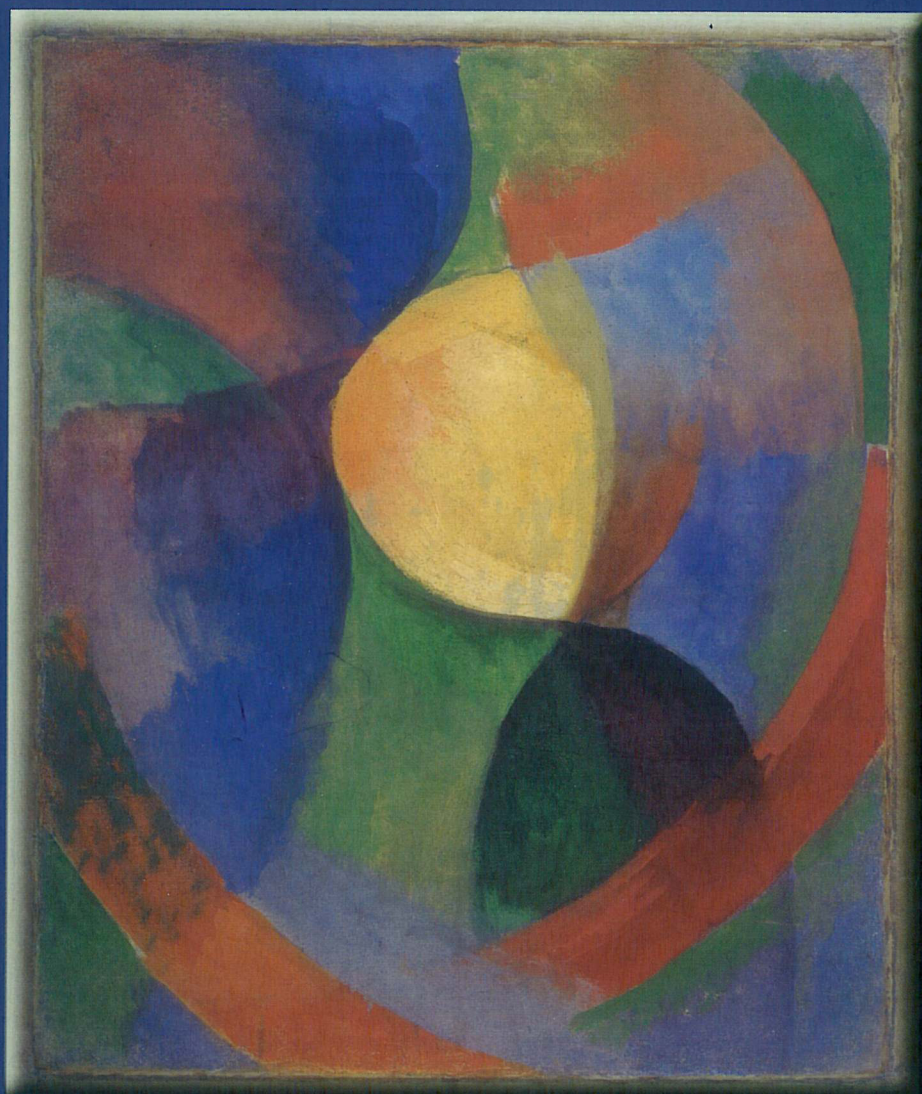

متن کامل زمینه و دانشنامه هیپلگارد

نویسندگان:

ریتا ال. اتکینسون

ریچارد سی. اتکینسون

ادوارد ای. اسمیت

داریل ج. بسم

سوزان نولن - هوکسما

مترجمان:

دکتر محمدنقی براهنی

دکتر بهروز بیرشک

مهرداد بیک

دکتر رضا زمانی

دکتر سعید شاملو

دکتر مهرناز شهرآرای

دکتر یوسف کریمی

نیسان گاهان

مهدی محی الدین

دکتر کیانوش هاشمیان

زمینه روان‌شناسی هیلگارد / نویسندگان ریتا ال. اتکینسون... [و دیگران]؛ مترجمان محمدنقی براهنی... [و دیگران]؛
به‌ویراستاری محمدنقی براهنی. - تهران: رشد، ۱۳۸۵.

۷۶۸ ص. مصور، جدول.

ISBN 964 - 7537 - 89 - 1

فهرست‌نویسی براساس اطلاعات فیپا. عنوان اصلی: Hilgard's introduction to psychology, 13 th ed. 2000

واژه‌نامه ص. ۷۱۷. کتاب‌نامه. ص ۷۳۳.

۱. روان‌شناسی. الف. اتکینسون، ریتا، Atkinson, Rita L. ب. هیلگارد، ارنست رویپکوت، ۱۹۰۴ - م. Hilgard.

Ernest Ropiequet. ج. براهنی، محمدنقی، ۱۳۸۱ - ۱۳۸۱، مترجم. د. عنوان.

۸۲ ز ۵۹ / ۱۲۱ BF ۱۵۰. الف ۱۳۸۵ کتابخانه ملی ایران ۳۴۷۳۱ - ۸۴ م

حق چاپ محفوظ است

زمینه‌ی روانشناسی هیلگارد

«ویراست جدید»

زمینه‌ی روانشناسی هیلگارد

«ویراست جدید»

نویسندگان

● ریتا ال. اتکینسون

(دانشگاه کالیفرنیا، سان دیه‌گو)

● ریچارد سی اتکینسون

(دانشگاه کالیفرنیا، سان دیه‌گو)

● ادوارد ای. اسمیت

(دانشگاه میشیگان)

● داریل ج. بم

(دانشگاه کرنل)

● سوزان نولن - هوکسما

(دانشگاه میشیگان)

مترجمان

● دکتر محمدنقی براهنی

● دکتر بهروز بیرشک

● مهرداد بیک

● دکتر رضا زمانی

● دکتر سعید شاملو

● دکتر مهرناز شهرآرای

● دکتر یوسف کریمی

● نیسان گاهان

● مهدی محی‌الدین

● دکتر کیانوش هاشمیان

ویراستار: دکتر محمدنقی براهنی

انتشارات رشد

زمینه‌ی روانشناسی هیلگارد «ویراست جدید»

نویسندگان

- زیتا ال. اتکینسون • ریچارد سی. اتکینسون • ادوارد ای. اسمیت
- داریل ج. بم • سوزان نولن - هوکسما

مترجمان

- دکتر محمدنقی براهنی • دکتر بهروز بیرشک • مهرداد بیک
- دکتر رضا زمانی • دکتر سعید شاملو • دکتر مهرناز شهرآرای
- دکتر یوسف کریمی • نیسان گاهان • مهدی محی‌الدین • دکتر کیانوش هاشمیان

ویراستار: دکتر محمدنقی براهنی

چاپ نهم: زمستان ۱۳۸۷ - شمارگان: ۵۰۰۰ نسخه
چاپ اول: (ویراست جدید)، زمستان ۱۳۸۴
حروفچینی: ماندگار - صفحه‌آرا: صبورا شمسانی
چاپ و صحافی: آربین
مدیر تولید: مختار صحرانی

انتشارات رشد

مرکز نشر و پخش کتابهای روان‌شناسی و تربیتی

ساختمان مرکزی: خیابان انقلاب، خیابان شهیدای ژاندارمری، بین خیابان دانشگاه و خیابان انوریجان، شماره ۸۹، تلفن: ۶۶۴۰۲۲۰۶
فروشگاه: خیابان انقلاب، روبروی درب اصلی دانشگاه تهران، شماره ۱۳۴۶، تلفن: ۶۶۴۹۸۲۸۶ - دورنگار: ۶۶۴۹۷۱۸۱

پیشگفتار ناشر

استقبال پرشور و شوق‌انگیز دانشجویان و اساتید محترم دانشگاهها از کتاب زمینه روانشناسی ترجمه مرحوم دکتر محمدنقی براهنی و همکاران که آن را به چاپ بیست و دوم و شمارگان تراکمی بیش از صد هزار نسخه رسانده است، ناشر را بر آن داشت که ویراست‌های بعدی کتاب مزبور را نیز جهت چاپ و نشر آماده سازد. بنابراین براساس آخرین ویراست کتاب و دستنوشته‌هایی که در اختیار انتشارات رشد قرار گرفته بود و نیز آنچه بعداً تحویل گردید، کار آماده‌سازی کتاب آغاز شد.

با این حال، به دلایل مختلف، چاپ این ویراست تازه کتاب زمینه روانشناسی با تأخیر همراه شد که اساساً ناشی از عوامل بیرون از اختیار انتشارات بود که از دلایل آن ضایعه درگذشت دکتر براهنی در رأس این عوامل قرار داشت. در این باره یادآوری همین نکته بس که در چاپ‌های قبلی کتاب، وجود استاد گره‌گشای بسیاری از پیچیدگی‌ها، مضیقه‌ها و نارسایی‌های اعم از پیش‌بینی‌شدنی و غیرمنتظره بود، اما فقدان ایشان ما را و همگان را، از نعمت آن وجود سخت‌کوش و نکته‌بین محروم ساخت.

بر صاحبان خرد و کسانی که با روند چاپ و نشر کتب وزین و معتبر علمی آشنا هستند به‌خوبی روشن است که پردازش، یکسان‌سازی و هماهنگی متن کتابی همچون زمینه روانشناسی با ترجمه جمعی از اساتید برجسته این رشته که هر یک نیز سبک و سیاقی خاص خود در برگردان متن اصلی به

فارسی دارند، کاری بود بس عظیم و طاقت‌فرسا که با وجود و حضور مرحوم دکتر براهنی و تلاش مجذانه و صبر و حوصله بی‌مثال ایشان در انجام تام و تمام کار و تحویل اثری ناب و خالص به دانشجویان و اساتید گرانقدر، میسر و ممکن می‌گردید. بنابراین فقدان ایشان از این جهت نیز همانند دیگر جنبه‌ها، ضایعه‌ای بی‌بدیل بود؛ چه نخستین گام در راه چاپ ویراست‌های بعدی کتاب، یافتن فرد مناسبی بود تا با برخورداری از همان دقت نظر و همت و رعایت همان ملاحظات روانشاد دکتر براهنی بتواند این مهم را به سامان رساند.

آنچه به قلم توانا و بخته‌ی مرحوم براهنی در اختیار بود و نکته‌سنجی‌ها و باریک‌بینی‌های او، همه و همه مدت‌ها ناشر، مترجمان و نزدیکان ایشان را با این تردید و صرافت دچار کرده بود که مبادا مراحل باقیمانده کار آن‌گونه که شایسته و درخور نام و آوازه‌ی وی بود، محقق و عملی نگردد. از سوی دیگر این نگرانی نیز وجود داشت که رهاکردن حاصل مرارت‌های دوران پایانی زندگانی پرکار آن استاد فرهیخته به یک معنا وانهادن عرصه به فرصت‌طلبانی باشد که نه دل در گروی دانش و بویژه روانشناسی دارند و نه سودای ارتقای علمی دانشجویان را.

باری، هم ناشر و هم مترجمان، رهاسازی حاصل تلاش‌های شادروان براهنی را غفلتی دور از انصاف و ضایعه‌ای برای جامعه علمی کشور می‌دانستند و هرچند قرارگرفتن در جایگاه ایشان را کاری نه چندان خرد می‌دانستند، اما پس از رایزنی‌ها و مشورت‌های عدیده و به‌ویژه پس از کسب موافقت سرکار خانم دکتر نسرین براهنی فرزند آن مرحوم و نماینده خانواده، سرانجام مقرر شد تا کار بر زمین مانده کتاب زمینه روانشناسی توسط یار و همکار دور و دیر آن شادروان، یعنی جناب آقای نیسان گاهان که خود از جمله مترجمان کتاب بوده و از نزدیک با مرحوم دکتر براهنی حشر و نشر داشتند پیگیری و به سرانجام رسد. ایشان نیز به حق در این باره از هیچ کوششی دریغ نداشتند و ناشر وظیفه خویش می‌داند از زحمات و تلاش مسئولانه آقای گاهان در این باره تقدیر و تشکر نماید.

آنچه که هم‌اینک در محضر خوانندگان ارجمند، دانشجویان گرامی و اساتید محترم قرار دارد، ترجمه آخرین متن موجود کتاب زمینه روانشناسی در زمان حیات خود مرحوم دکتر براهنی است که در دسترس ایشان بوده و در این باره ذکر دو نکته ضروری است.

اول) یکی از نارسایی‌های موجود در چاپ‌های پیشین زمینه روانشناسی، انتشار آن در دو مجلد مجزا بود. این کار که بنا به ضرورت‌هایی صورت گرفت، موجب شده بود تا بسیاری از مطالب پراهمیت و لازم که اشراف بر آنها برای دانشجو و استاد ضروری می‌نمود از جمله دسترسی به منابع، واژه‌نامه پایانی، نمایه‌ها و... به جلد دوم منحصر گردد. خوشبختانه با تلاش همکاران ما، این نارسایی برطرف گردید و کتاب اینک همچون اصل انگلیسی آن در یک مجلد در اختیار خواننده قرار می‌گیرد.

دوم) مرحوم دکتر محمدنقی براهنی در آماده‌سازی آثار علمی، همواره نکته‌سنجی‌ها و باریک‌بینی‌هایی زاید بر وصف داشت و برای پالودن هر گونه کمی و کاستی مخصوصاً از کتاب حاضر از هیچ کوششی فروگذار نمی‌کرد. آنچه به‌ویژه برای ایشان حایز اهمیت بسیار بود، آگاهی از دیدگاه‌ها و نقطه‌نظرات دانشجویان و اساتید محترم بود. بنابراین به همان ترتیب، ناشر و مترجمان نیز آماده دریافت نظرات اصلاحی و تکمیلی خوانندگان ارجمند می‌باشند.

بی‌تردید چاپ و نشر کتاب زمینه روانشناسی در نزدیک به دو دهه پیش نقطه عطف و تحولی در حیطه روانشناسی کشور بود. این مهم جز با تلاش مستمر دکتر براهنی ممکن نمی‌شد. اینک برای نخستین بار است که ویراستی تازه از کتاب، بی‌حضور ایشان منتشر می‌گردد. امیدواریم که این آخرین اثر که ثمره سالیان دراز تلاش مستمر علمی و تحقیق و پژوهش اوست، مناسب و درخور نام و آوازه و صیت و سنت ایشان باشد.

فهرست

- پیشگفتار ناشر ۹
- فهرست ۱۱
- پیشگفتار متن فارسی (ویراست سوم) ۱۹
- پیشگفتار متن فارسی (ویراست دوم) ۲۱
- پیشگفتار متن فارسی (ویراست اول) ۲۳
- پیشگفتار نویسندگان بر آخرین ویراست ۲۷
- پیشگفتار ویراست دوازدهم متن انگلیسی ۳۱
- سخنی با دانشجو ۳۳
- بخش اول: روانشناسی کوششی علمی و انسانی ۳۷
- فصل اول: ماهیت روانشناسی (دکتر محمدنقی براهتی) ۳۹
- گستره‌ی روانشناسی ۴۲
 - خاستگاههای تاریخی روانشناسی ۴۴
 - فطری‌نگری در برابر تجربه‌گرایی ۴۴
 - آغاز روانشناسی علمی ۴۵
 - ساخت‌گرایی و کارکردگرایی ۴۵
- رفتارگرایی ۴۶
 - روانشناسی گشتالت ۴۷
 - روانکاوی ۴۷
 - تحولات نوین ۴۷
 - رویکردهای معاصر در روانشناسی ۴۸
 - رویکرد زیست‌شناختی ۴۹
 - رویکرد رفتاری ۴۹
 - رویکرد شناختی ۵۰
 - رویکرد روانکاوی ۵۰
 - رویکرد پدیدارشناختی ۵۱
 - پیوند رویکردهای روانشناختی با رویکردهای زیست‌شناختی ۵۱
 - شیوه‌ی پژوهش در روانشناسی ۵۲
 - فرضیه‌سازی ۵۲
 - آزمایش ۵۳
 - روش همبستگی ۵۵

- شنوایی ۱۰۷
- چشایی و بویایی ۱۰۷
- یادگیری و حافظه ۱۰۷
- رشدشناختی در دوران کودکی ۱۰۹
- نظریه‌ی مرحله‌ی پیاژه ۱۰۹
- نقد نظریه پیاژه ۱۱۲
- سایر دیدگاهها ۱۱۴
- رشد قضاوت اخلاقی ۱۱۶
- شخصیت و رشد اجتماعی ۱۱۸
- خلق و خو ۱۱۹
- رفتار اجتماعی اولیه ۱۲۰
- دلبستگی ۱۲۱
- دلبستگی و رشد بعدی ۱۲۴
- مرزهای پژوهش روانشناختی: ۱۲۵
- اثرات مراقبت‌های روزانه (مهدکودک) ۱۲۵
- هویت جنسیتی و نقش‌آموزی جنسیتی ۱۲۶
- رشد نوجوان ۱۳۰
- بحث روز روانشناسی: ۱۳۳
- والدین در رشد فرزندان خود چقدر نقش دارند؟ ۱۳۳
- چکیده‌ی فصل ۱۳۴
- اصطلاحات اصلی فصل ۱۳۶
- پرسشهایی برای تأمل ۱۳۶
- منابعی برای مطالعه‌ی بیشتر ۱۳۶

بخش سوم: هشیاری و ادراک ۱۲۷

فصل چهارم: فرایندهای حسی (دکتر رضا زمانی) ۱۳۹

- ویژگیهای مشترک دستگاههای حسی ۱۴۲
- حساسیت ۱۴۲
- رمزگردانی حسی ۱۴۵
- حس بینایی ۱۴۷
- نور و بینایی ۱۴۷
- دستگاه بینایی ۱۴۸
- دید نور ۱۵۰
- دید طرح ۱۵۲
- دید رنگ ۱۵۳
- حس شنوایی ۱۵۹
- امواج صوتی ۱۵۹
- دستگاه شنوایی ۱۶۰
- شنیدن شدت صوت ۱۶۱
- شنیدن زیر و بمی صوت ۱۶۲
- مرزهای پژوهش روانشناختی: ۱۶۳
- گوش و چشم مصنوعی ۱۶۳
- حسهای دیگر ۱۶۵
- بویایی ۱۶۵
- چشایی ۱۶۷
- فشار و دما ۱۶۸

- مشاهده ۵۷
- مرزهای پژوهش روانشناختی: ۵۸
- رویکردهای میان‌رشته‌ی ۵۸
- ملاحظات اخلاقی در پژوهش‌های روانشناختی ۶۰
- بحث روز روانشناسی: ۶۱
- آیا آدمی طبیعتاً خودخواه است؟ ۶۱
- رشته‌های تخصصی روانشناسی ۶۳
- چکیده‌ی فصل ۶۴
- اصطلاحات اصلی فصل ۶۵
- پرسشهایی برای تأمل ۶۵
- منابعی برای مطالعه‌ی بیشتر ۶۵

بخش دوم: فرایندهای زیستی و رشدی ۶۷

فصل دوم: مبانی زیست‌شناختی روانشناسی (تیسان گاهان) ۶۹

- نورونها، آجرهای بنای دستگاه عصبی ۷۱
- پتانسیل عمل ۷۳
- انتقال سیناپسی ۷۴
- پیک عصبی ۷۵
- سازمان دستگاه عصبی ۷۷
- بخش‌های دستگاه عصبی ۷۷
- مرزهای پژوهش روانشناختی: ۷۷
- روانشناسی ملکولی ۷۷
- سازمان مغز ۷۹
- هسته‌ی مرکزی ۷۹
- دستگاه کناری (لیمبیک) ۸۱
- مخ ۸۲
- تصویرهای مغز زنده ۸۴
- ناقرینگی‌های مغز ۸۵
- زبان و مغز ۸۸
- دستگاه عصبی خودمختار ۹۰
- دستگاه غده‌های درون‌ریز ۹۰
- تأثیرات وراثت بر رفتار ۹۱
- کروموزومها و ژن‌ها ۹۲
- ژن‌های وابسته به جنسیت ۹۳
- بررسی نقش وراثت در رفتار ۹۳
- بحث روز روانشناسی: ۹۶
- پرخاشگری آدمی: برخاسته از عوامل زیستی است یا محیطی؟ ۹۶
- چکیده‌ی فصل ۹۷
- اصطلاحات اصلی فصل ۹۸
- پرسشهایی برای تأمل ۹۸
- منابعی برای مطالعه‌ی بیشتر ۹۹

فصل سوم: رشد روانی (دکتر مهرناز شهرآرای) ۱۰۱

- سرشت و تربیت ۱۰۳
- مراحل رشد ۱۰۵
- توانایی‌های نوزاد ۱۰۶
- بینایی ۱۰۶

- درد ۱۶۹
- بحث روز روانشناسی: ۱۷۲
- برای درمان درد مزمن آیا می‌توان شبه‌افیونها را به‌کار برد؟ ۱۷۲
- چکیده‌ی فصل ۱۷۴
- اصطلاحات اصلی فصل ۱۷۵
- پرسشهایی برای تأمل ۱۷۵
- منابعی برای مطالعه‌ی بیشتر ۱۷۵
- فصل پنجم: ادراک (مهرداد بیک) ۱۷۷**
- مرزهای پژوهش روانشناختی: ۱۸۰
- تسکین درد، در دستی که دیگر وجود ندارد ۱۸۰
- تقسیم‌کار در مغز ۱۸۰
- قشر بینایی ۱۸۰
- دستگاه‌های بازشناسی و مکان‌یابی ۱۸۲
- مکان‌یابی ۱۸۳
- جناسازی اشیاء ۱۸۳
- ادراک فاصله ۱۸۵
- ادراک حرکت ۱۸۷
- بازشناسی ۱۸۹
- نخستین مرحله‌های بازشناسی ۱۸۹
- مراحل بعدی بازشناسی ۱۹۱
- بازشناسی اشیای معمولی و پردازش نزولی ۱۹۳
- فروپاشی بازشناسی ۱۹۵
- توجه ۱۹۶
- نگاه کردن و گوش دادن انتخابی ۱۹۷
- پایه‌های عصب‌شناختی توجه ۱۹۸
- ثبات ادراکی ۱۹۹
- ثبات درخشندگی و رنگ ۱۹۹
- ثبات شکل و مکان ۲۰۰
- ثبات اندازه ۲۰۰
- رشد ادراک ۲۰۲
- تمیز ادراکی در نوزادان ۲۰۳
- پرورش با تحریک کنترل‌شده ۲۰۵
- بحث روز روانشناسی: ۲۰۷
- رشد ادراک آیا فرایندی فطری است یا اکتسابی؟ ۲۰۷
- چکیده‌ی فصل ۲۰۹
- اصطلاحات اصلی فصل ۲۱۰
- پرسشهایی برای تأمل ۲۱۰
- منابعی برای مطالعه‌ی بیشتر ۲۱۰
- فصل ششم: هشیاری (مهدی محی‌الدین) ۲۱۳**
- چهره‌های هشیاری ۲۱۵
- هشیاری ۲۱۶
- خاطره‌های نیمه‌هشیار ۲۱۷
- ناهشیاری ۲۱۷
- خودکاری و تجزیه‌ی هشیاری ۲۱۸
- خواب و رؤیا ۲۱۹
- مراحل خواب ۲۱۹
- نظریه‌ی خواب ۲۲۱
- اختلال‌های خواب ۲۲۲
- رؤیا ۲۲۴
- نظریه‌های مربوط به خواب همراه با رؤیا ۲۲۵
- مرزهای پژوهش روانشناختی: ۲۲۶
- تحکیم حافظه در خواب آری ام ۲۲۶
- مراقبه ۲۲۷
- هیپنوتیسم ۲۲۸
- ایجاد هیپنوتیسم ۲۲۸
- تقنین هیپنوتیسمی ۲۲۹
- ناظر پنهان ۲۳۱
- داروهای روانگردان ۲۳۲
- داروهای کندکننده (کندسازها) ۲۳۴
- مواد افیونی ۲۳۶
- داروهای محرک ۲۳۸
- داروهای توهم‌زا ۲۳۹
- شاهدانگان ۲۴۰
- پدیده‌های فرا روانی ۲۴۱
- شواهد آزمایشی ۲۴۲
- مجادله بر سر شواهد ۲۴۳
- شواهد داستان‌گونه ۲۴۵
- تردید درباره پدیده‌های فرا روانی ۲۴۵
- بحث روز روانشناسی: ۲۴۶
- چه عواملی موجب احساس خواب می‌شود؟ ۲۴۶
- چکیده‌ی فصل ۲۴۸
- اصطلاحات اصلی فصل ۲۴۹
- پرسشهایی برای تأمل ۲۴۹
- منابعی برای مطالعه‌ی بیشتر ۲۴۹
- بخش چهارم: یادگیری، به‌خاطر آوردن، و اندیشیدن ۲۵۱**
- فصل هفتم: یادگیری و شرطی‌سازی (دکتر رضا زمانی) ۲۵۳**
- یادگیری از دیدگاه‌های گوناگون ۲۵۵
- شرطی‌سازی کلاسیک ۲۵۶
- آزمایش‌های پاولف ۲۵۶
- پدیده‌ها و کاربردها ۲۵۸
- پیش‌بینی‌پذیری و عوامل شناختی ۲۶۰
- محدودیتهای زیست‌شناختی ۲۶۱
- شرطی‌سازی عامل ۲۶۳
- قانون اثر ۲۶۳
- آزمایش‌های اسکینر ۲۶۴
- پدیده‌ها و کاربردها ۲۶۶
- شرطی‌سازی آوارنده ۲۶۹
- کنترل و عوامل شناختی ۲۷۰
- محدودیتهای زیست‌شناختی ۲۷۱
- یادگیری پیچیده ۲۷۲

- نقشه‌های شناختی و مفهومی‌های انتزاعی ۲۷۲
- یادگیری از راه بینش ۲۷۳
- باورهای پیشین ۲۷۴
- پایه‌های عصبی یادگیری ۲۷۶
- تغییرات ساختاری ۲۷۶
- تغییرات سلولی در یادگیری ساده ۲۷۶
- مرزهای پژوهش روانشناختی: ۲۷۷
- دستگاه‌های عصبی مرتبط با شرطی شدن ترس ۲۷۷
- بحث روز روانشناسی: ۲۷۸
- آیا هراس برخاسته از آمادگی فطری، یا پاسخی است شرطی؟ ۲۷۸
- چکیده‌ی فصل ۲۸۰
- اصطلاحات اصلی فصل ۲۸۱
- پرسشهایی برای تامل ۲۸۱
- منابعی برای مطالعه‌ی بیشتر ۲۸۱
- فصل هشتم: حافظه (دکتر یوسف کریمی) ۲۸۳**
- سه تمایز مهم ۲۸۵
- سه مرحله‌ی حافظه ۲۸۵
- حافظه‌ی فعال در برابر حافظه‌ی درازمدت ۲۸۶
- حافظه‌های گوناگون برای اطلاعات گوناگون ۲۸۸
- حافظه‌ی فعال ۲۸۸
- رمزگردانی ۲۸۸
- اندوزش ۲۹۰
- بازیابی ۲۹۱
- حافظه‌ی فعال و تفکر ۲۹۲
- انتقال از حافظه‌ی فعال به حافظه‌ی درازمدت ۲۹۳
- حافظه‌ی درازمدت ۲۹۴
- رمزگردانی ۲۹۴
- بازیابی ۲۹۶
- اندوزش ۲۹۸
- تعامل بین رمزگردانی و بازیابی ۲۹۹
- عوامل هیجانی در فراموشی ۲۹۹
- حافظه‌ی ناآشکار ۳۰۲
- حافظه در یادزدودگی ۳۰۲
- انبوه‌های گوناگون حافظه ۳۰۵
- حافظه‌ی ناآشکار در افراد بهنجار ۳۰۶
- بهسازی حافظه ۳۰۶
- تقصیر و فراختی حافظه ۳۰۷
- مرزهای پژوهش روانشناختی: ۳۰۷
- آیا مداوای گیاهی برای زوال حافظه امکان دارد؟ ۳۰۷
- تصویرسازی ذهنی و رمزگردانی ۳۰۸
- سبب معنایی و رمزگردانی ۳۰۹
- بافت و بازیابی ۳۰۹
- سازماندهی ۳۱۰
- تمرین بازیابی ۳۱۱
- روش «پس‌خبا» ۳۱۱
- حافظه‌ی سازا: ۳۱۲
- استنباطهای ساده ۳۱۲
- تصورات قالبی ۳۱۳
- طرحواره ۳۱۴
- بحث روز روانشناسی: ۳۱۵
- آیا خاطرات سرکوب شده اعتبار دارند؟ ۳۱۵
- چکیده‌ی فصل ۳۱۷
- اصطلاحات اصلی فصل ۳۱۸
- پرسشهایی برای تامل ۳۱۸
- منابعی برای مطالعه‌ی بیشتر ۳۱۸
- فصل نهم: زبان و اندیشه (دکتر محمدتقی براهنی) ۳۱۹**
- زبان و ارتباط ۳۲۱
- سطوح زبان ۳۲۱
- واحدها و فرایندهای زبان ۳۲۲
- مرزهای پژوهش روانشناختی: ۳۲۴
- موضوع‌یابی زبان در مغز: ۳۲۴
- اثرات بافت بر فهم و تولید گفتار ۳۲۶
- رشد زبان ۳۲۷
- چه چیزی آموخته می‌شود؟ ۳۲۷
- فرایندهای یادگیری ۳۲۸
- عوامل فطری ۳۳۰
- مفهوما و طبقه‌بندی: عناصر اصلی اندیشه ۳۳۲
- کارکرد مفهوما ۳۳۳
- مصداق نمونه ۳۳۴
- سلسله مراتب مفهوما ۳۳۶
- فرایندهای گوناگون طبقه‌بندی ۳۳۶
- اکتساب مفهوم ۳۳۷
- بنیادهای عصبی مفهوم و طبقه‌بندی ۳۳۹
- استدلال ۳۴۱
- استدلال قیاسی ۳۴۱
- استدلال استقرایی ۳۴۲
- اندیشیدن تجسمی ۳۴۴
- اساس عصبی تجسم ۳۴۵
- عملیات تجسمی ۳۴۶
- آفرینندگی دیداری ۳۴۸
- اندیشه در صحنه‌ی عمل: حل مسأله ۳۴۸
- راهبردها در حل مسأله ۳۴۸
- بازنمایی مسأله ۳۴۹
- خیرگان در مقایسه یا تازه‌کاران ۳۵۰
- شبیه‌سازی کامپیوتری ۳۵۱
- بحث روز روانشناسی: ۳۵۲
- آیا زبان است که هدایت فکر را برعهده دارد یا بالعکس؟ ۳۵۲
- چکیده‌ی فصل ۳۵۴
- اصطلاحات اصلی فصل ۳۵۵
- پرسشهایی برای تامل ۳۵۵
- منابعی برای مطالعه‌ی بیشتر ۳۵۶

بخش پنجم: انگیزه و هیجان ۳۵۷

فصل دهم: انگیزه‌های بنیادی (دکتر بهروز بیرشک) ۳۵۹

- پاداش و انگیزش تشویقی..... ۳۶۲
- اعتیاد دارویی و پاداش..... ۳۶۳
- تعادل حیاتی و سایق..... ۳۶۴
- دما و تعادل حیاتی..... ۳۶۵
- تشنگی به‌منزله‌ی فرایندی تعادلی..... ۳۶۵
- گرسنگی..... ۳۶۶
- تعامل میان تعادل حیاتی یا مشوقها..... ۳۶۷
- نشانه‌های فیزیولوژیایی گرسنگی..... ۳۶۸
- یکپارچگی‌سازی پیامهای گرسنگی..... ۳۶۹
- حلقی..... ۳۷۱
- بی‌اشتهایی روانی و پرکاری مرضی (جوع)..... ۳۷۵
- جنسیت و میل جنسی..... ۳۷۷
- رشد حسی آغازین..... ۳۷۷
- هورمون‌ها در برابر محیط..... ۳۷۸
- رفتار جنسی در نرگسائی..... ۳۸۰
- جهت‌گیری حسی..... ۳۸۴
- مرزهای پژوهش روانشناختی:..... ۳۸۹
- نقش پذیری..... ۳۸۹
- بحث روز روانشناسی:..... ۳۹۰
- آیا جهت‌گیری جنسی امری فطری است یا جامعه به آن شکل می‌دهد؟..... ۳۹۰
- چکیده‌ی فصل..... ۳۹۲
- اصطلاحات اصلی فصل..... ۳۹۳
- پرسشهایی برای تامل..... ۳۹۴
- منابعی برای مطالعه‌ی بیشتر..... ۳۹۴

فصل یازدهم: هیجان (دکتر بهروز بیرشک) ۳۹۵

- مولفه‌های هیجان..... ۳۹۷
- برانگیختگی و هیجان..... ۳۹۸
- سبت هیجانی..... ۳۹۹
- مرزهای پژوهش روانشناختی:..... ۴۰۰
- کاربرد برانگیختگی در دروغیابی..... ۴۰۰
- تغییر هیجانی..... ۴۰۲
- شناخت و هیجان..... ۴۰۳
- سبت و تغییر هیجان..... ۴۰۳
- بعد زوری..... ۴۰۵
- حلقی ترحم‌جویی..... ۴۰۶
- هیجان مستقل از سبت..... ۴۰۷
- جلوه‌های چهره در هیجان..... ۴۰۷
- یادگیری هیجان از طریق تجربه‌های چهره..... ۴۰۸
- دستیابی به سبت..... ۴۰۹
- سبت و تغییر هیجان..... ۴۱۰
- واکنش‌های عمومی در هیجان..... ۴۱۱
- سبت و یادگیری هم‌حالی حقیقی..... ۴۱۱
- زوری و یادگیری در حالات حقیقی..... ۴۱۱
- پرخاشگری به‌منزله‌ی واکنش هیجانی..... ۴۱۲

- پرخاشگری به‌منزله‌ی سایق..... ۴۱۳
- پرخاشگری به‌منزله‌ی پاسخ آموخت شده..... ۴۱۴
- ابزار پرخاشگری و بالایش..... ۴۱۶
- بحث روز روانشناسی:..... ۴۱۹
- آیا هیجانهای مثبت برای آدمی مفید است؟..... ۴۱۹
- چکیده‌ی فصل..... ۴۲۱
- اصطلاحات اصلی فصل..... ۴۲۲
- پرسشهایی برای تامل..... ۴۲۲
- منابعی برای مطالعه‌ی بیشتر..... ۴۲۲

بخش ششم: شخصیت و فردیت ۴۲۳

فصل دوازدهم: تفاوت‌های فردی (دکتر محمدنقی براهنی) ۴۲۵

- زمینه‌های تفاوت‌های فردی..... ۴۲۸
- وراثت‌پذیری..... ۴۲۹
- تعامل شخصیت با محیط..... ۴۳۱
- اندازه‌گیری تفاوت‌های فردی..... ۴۳۴
- ویژگی‌های آزمون درست..... ۴۳۴
- اندازه‌گیری توان‌های هوشی..... ۴۳۵
- ارزیابی شخصیت..... ۴۴۰
- مرزهای پژوهش روانشناختی:..... ۴۴۴
- راه دور و دراز بررسی شخصیت..... ۴۴۴
- نظریه‌های تازه در باب هوش..... ۴۴۵
- نظریه هوش چندگانه گاردنر..... ۴۴۵
- نظریه هوش و رشد شناختی آندرسن..... ۴۴۶
- نظریه سدوچنی استرنبرگ..... ۴۴۷
- نظریه زیست‌بوم‌شناختی سوسی..... ۴۴۸
- نظریه‌های هوش: خلاصه..... ۴۴۹
- بحث روز روانشناسی:..... ۴۵۰
- آیا آزمونهای هوش، استعداد را درست نشان می‌دهند؟..... ۴۵۰
- چکیده‌ی فصل..... ۴۵۲
- اصطلاحات اصلی فصل..... ۴۵۳
- پرسشهایی برای تامل..... ۴۵۳
- منابعی برای مطالعه‌ی بیشتر..... ۴۵۳

فصل سیزدهم: شخصیت (دکتر سعید سامنی) ۴۵۵

- رویکرد روانکاوی..... ۴۵۷
- ساختار شخصیت..... ۴۵۸
- بی‌پایه‌شناسی شخصیت..... ۴۵۹
- رشد شخصیت..... ۴۵۹
- تغییر نظریه‌های فروید..... ۴۶۰
- آزمون‌های دارنکس..... ۴۶۱
- ماهیت سب از دیدگاه روانکاوی..... ۴۶۳
- ارزیابی رویکرد روانکاوی..... ۴۶۴
- رویکرد رفتارگرایی..... ۴۶۵
- یادگیری اجتماعی: شرطی شدن..... ۴۶۶
- مرزهای پژوهش روانشناختی:..... ۴۶۷
- پیامهای عصبی و شخصیت..... ۴۶۷

- ماهیت بشر از دیدگاه رفتارگرایی ۴۶۸
- ارزیابی رویکرد رفتارگرایی ۴۶۹
- رویکرد انسان‌گرایی ۴۶۹
- اندازه‌گیری همخوانی خود واقعی یا خود آرمانی ۴۷۱
- ماهیت بشر از دیدگاه انسان‌گرایی ۴۷۲
- ارزیابی رویکرد انسان‌گرایی ۴۷۳
- رویکرد شناختی ۴۷۳
- نظریه سازه شخصی کنی ۴۷۴
- خویشواره (طرحواره خود) ۴۷۵
- نظریه طرحواره جنسیت هم ۴۷۶
- ارزیابی رویکرد شناختی ۴۷۷
- بحث روز روانشناسی: ۴۷۸
- آیا فروید هنوز زنده است؟ ۴۷۸
- چکیده‌ی فصل ۴۸۰
- اصطلاحات اصلی فصل ۴۸۰
- پرسشهایی برای تأمل ۴۸۱
- منابعی برای مطالعه‌ی بیشتر ۴۸۱
- بخش هفتم: فشار روانی، آسیب‌شناسی روانی و درمان ۴۸۳
- فصل چهاردهم: فشار روانی، سلامت و مقابله با فشار (نیسان گاهان) ۴۸۵
- ویژگیهای رویدادهای تنش‌زا ۴۸۷
- رویدادهای آسیبی ۴۸۸
- مهارپذیری ۴۸۹
- پیش‌بینی‌پذیری ۴۸۹
- درآویختن با محدودیتهای شخصی ۴۹۰
- تعارضهای درونی ۴۹۲
- واکنشهای روانشناختی به فشار روانی ۴۹۲
- اضطراب ۴۹۲
- خشم و پرخاشگری ۴۹۴
- خمودگی و افسردگی ۴۹۴
- اختلال شناخت ۴۹۵
- واکنشهای فیزیولوژیایی به فشار روانی ۴۹۶
- پاسخ جنگ یا گریز ۴۹۶
- فشار روانی و پرتافتی ۴۹۷
- تأثیر فشار روانی بر سلامت ۴۹۸
- مرزهای پژوهش روانشناختی: ۵۰۱
- آیا به‌کمک تدابیر روانشناختی می‌توان بر بیماری سرطان
تأثیر گذاشت؟ ۵۰۱
- میانجی‌های پاسخ به تنش ۵۰۳
- نظریه روانکاو ۵۰۳
- نظریه رفتارگرایی ۵۰۳
- نظریه شناختی ۵۰۳
- الگوی سنخ الف ۵۰۵
- مهارتهای مقابله ۵۰۷
- مقابله‌ی مسأله‌مدار ۵۰۷
- مقابله‌ی هیجان‌مدار ۵۰۷
- مکانیسم دفاعی و مقابله با فشار ۵۰۸
- حل و فصل فشار روانی ۵۱۳
- فنون رفتاری ۵۱۴
- فنون شناختی ۵۱۵
- تغییر رفتار سنخ الف ۵۱۶
- بحث روز روانشناسی: ۵۱۶
- آیا پندارهای خوشبینانه آدمی، نقش مثبتی بر سلامت او دارند؟ ۵۱۶
- چکیده‌ی فصل ۵۱۸
- اصطلاحات اصلی فصل ۵۱۸
- پرسشهایی برای تأمل ۵۱۹
- منابعی برای مطالعه‌ی بیشتر ۵۱۹
- فصل پانزدهم: روانشناسی ناپهنجاری (دکتر کیانوش هاشمیان) ۵۲۱
- رفتار ناپهنجار ۵۲۳
- تعریف ناپهنجاری ۵۲۳
- بهنجاری چیست؟ ۵۲۴
- طبقه‌بندی رفتار ناپهنجار ۵۲۵
- رویکردهایی به اختلال روانی ۵۲۷
- اختلالهای اضطرابی ۵۲۸
- اختلالهای وحشتزدگی ۵۲۹
- شناخت وحشتزدگی و ازدحام هراسی ۵۳۰
- هراس ۵۳۲
- شناخت هراس ۵۳۳
- اختلال وسواس فکری - عملی ۵۳۳
- شناخت اختلال وسواس ۵۳۵
- اختلال هیجان یا خلق ۵۳۶
- افسردگی ۵۳۶
- اختلال دوقطبی ۵۳۷
- مرزهای پژوهش روانشناختی: ۵۳۸
- افسردگی و خودکشی ۵۳۸
- شناخت اختلال‌های هیجان یا خلق ۵۳۹
- اختلال گسستگی هویت ۵۴۱
- اسکیزوفرنی ۵۴۳
- مشخصات اسکیزوفرنی ۵۴۳
- شناخت اسکیزوفرنی ۵۴۶
- اختلال شخصیت ۵۴۸
- شخصیت جامعه‌ستیز ۵۴۸
- شناخت شخصیت جامعه‌ستیز ۵۴۹
- اختلال شخصیتی مرزی ۵۵۰
- شناخت شخصیت مرزی ۵۵۱
- تعامل عوامل روانی - زیستی و اختلال روانی ۵۵۲
- جنون به عنوان محملی برای دفاع حقوقی ۵۵۲
- بحث روز روانشناسی: ۵۵۳
- آیا برچسب «کم‌توجهی / بیش‌فعالی» بیش از واقعیت تشخیص
داده می‌شود؟ ۵۵۳
- چکیده‌ی فصل ۵۵۵

- نگرش ۶۱۱
- همسازی نگرشها ۶۱۲
- کارکردهای نگرش ۶۱۳
- نگرش و رفتار ۶۱۶
- نظریه‌ی ناهماهنگی شناختی ۶۱۷
- جاذبه‌ی میان فردی ۶۱۸
- جاذبه‌ی عشقی / جنسی و عشق ۶۲۱
- راهبردهای پیوندجویی و جفت‌یابی ۶۲۳
- مرزهای پژوهش روانشناختی: ۶۲۴
- انگیزش‌گری بیرونی و ایجاد هوس ۶۲۴
- بحث روز روانشناسی: ۶۲۵
- آیا ریشه‌های تفاوت‌های جنسیتی در جفت‌جویی اساساً ناشی از تکامل است یا یادگیری اجتماعی؟ ۶۲۵
- چکیده‌ی فصل ۶۲۷
- اصطلاحات اصلی فصل ۶۲۹
- پرسشهایی برای تامل ۶۲۹
- منابعی برای مطالعه‌ی بیشتر ۶۲۹

فصل هجدهم: تعامل اجتماعی و نفوذ اجتماعی (دکتر یوسف کریمی) ۶۳۱

- حضور دیگران ۶۳۳
- آسان‌سازی اجتماعی ۶۳۳
- فردیت‌زدایی (نافردی شدن) ۶۳۵
- مداخله‌ی ناظران ۶۳۷
- مرزهای پژوهش روانشناختی: ۶۴۰
- نوع‌دوستی ۶۴۰
- متابعت و مقاومت ۶۴۱
- همسویی با اکثریت ۶۴۱
- نفوذ اقلیت ۶۴۳
- اطاعت از مراجع قدرت ۶۴۴
- قدرت موقعیت ۶۴۸
- تمرد و طغیان ۶۵۰
- درونی‌سازی ۶۵۲
- پیام قانع‌ساز (ترغیب‌کننده) ۶۵۲
- گروه‌های مرجع و همانندسازی ۶۵۵
- تصمیم‌گیری جمعی ۶۵۶
- قطبی شدن گروهی ۶۵۷
- گروه‌اندیشی ۶۵۸
- بحث روز روانشناسی: ۶۶۰
- اثرات سیاست جبران مثبت است یا منفی؟ ۶۶۰
- چکیده‌ی فصل ۶۶۲
- اصطلاحات اصلی فصل ۶۶۴
- پرسشهایی برای تامل ۶۶۴
- منابعی برای مطالعه‌ی بیشتر ۶۶۴
- پیوست: روشهای آماری و اندازه‌گیری (دکتر محمدنقی براهنی) ۶۶۵
- آمار توصیفی ۶۶۷

- اصطلاحات اصلی فصل ۵۵۶
- پرسشهایی برای تامل ۵۵۶
- منابعی برای مطالعه‌ی بیشتر ۵۵۷

فصل شانزدهم: روشهای درمان (نیسان گاهان) ۵۵۹

- زمینه‌ی تاریخی ۵۶۱
- نخستین تیمارستانها ۵۶۱
- تسهیلات درمانی نوین ۵۶۳
- متخصصانی که به رواندرمانی می‌پردازند ۵۶۵
- شیوه‌های رواندرمانی ۵۶۵
- درمانهای روانکاوی ۵۶۶
- رفتاردرمانی ۵۶۷
- رفتاردرمانی شناختی ۵۷۱
- درمانهای انسان‌گرا ۵۷۳
- رویکرد التقاضی ۵۷۴
- گروه‌درمانی و خانواده‌درمانی ۵۷۵
- درمان کودکان ۵۷۸
- اثربخشی رواندرمانی ۵۷۸
- ارزیابی رواندرمانی ۵۷۸
- مقایسه رواندرمانی‌ها ۵۷۹
- عاملهای مشترک میان رواندرمانی‌ها ۵۸۰
- مرزهای پژوهش روانشناختی: ۵۸۱
- پاسخ دارونمایی ۵۸۱
- درمانهای زیستی ۵۸۲
- داروهای رواندرمانبخش ۵۸۲
- درمان با ضربه برقی تشنج‌آور ۵۸۵
- تنفیق درمانهای روانشناختی و زیستی ۵۸۵
- اثرات فرهنگ و هویت جنسی بر درمانگری ۵۸۶
- تأمین بهداشت روانی ۵۸۷
- منابع محلی و درمانگران غیرحرفه‌ای ۵۸۷
- چگونه به بهداشت روانی خود کمک کنیم ۵۸۸
- بحث روز روانشناسی: ۵۹۰
- آیا سازمان‌الکلی‌های گمنام (AA) در جلوگیری از می‌بارگی (اعتیاد به الکل) کارآیی دارد؟ ۵۹۰
- چکیده‌ی فصل ۵۹۱
- اصطلاحات اصلی فصل ۵۹۳
- پرسشهایی برای تامل ۵۹۳
- منابعی برای مطالعه‌ی بیشتر ۵۹۳

بخش هشتم: رفتار اجتماعی ۵۹۵

- فصل هفدهم: شناخت اجتماعی و احساسات اجتماعی (دکتر یوسف کریمی) ۵۹۷
- نظریه‌های شهودی درباره‌ی رفتار اجتماعی ۵۹۹
- طرحواره ۶۰۰
- تصور قالبی ۶۰۴
- اسنادها ۶۰۷
- تفاوت‌های فرهنگی در فرایند اسناد ۶۱۱

۶۷۵	● ضریب همبستگی	۶۶۷	○ توزیع فراوانی
۶۷۵	○ همبستگی گشتاوری	۶۶۷	○ شاخص‌های گرایش مرکزی
۶۷۶	○ تفسیر ضریب همبستگی	۶۶۹	○ شاخص‌های تغییرپذیری
۶۷۹	فهرست موضوعی	۶۷۱	● استنباط آماری
۶۹۱	واژه‌نامه توصیفی	۶۷۱	○ جامعه نمونه
۷۱۷	واژه‌نامه	۶۷۱	○ توزیع پهنجار
۷۲۷	نامنامه	۶۷۳	○ مقیاس‌بندی داده‌ها
۷۳۳	منابع	۶۷۳	○ درجه‌ی معرف‌بودن میانگین
۷۶۵	دکتر محمدتقی براهنی: بزرگمردی فروتن	۶۷۳	○ معناداری تفاوت

چند عنوان کوتاه و بسیار خواندنی

بحث روز روانشناسی		مرزهای پژوهش روانشناختی	
۶۱	آیا آدمی طبیعتاً خودخواه است؟	۵۸	فصل اول: رویکردهای میان‌رشته‌یی
۹۶	برخاشگری آدمی: برخاسته از عوامل زیستی است یا محیطی؟	۷۷	فصل دوم: روانشناسی ملکولی
۱۳۳	والدین در رشد فرزندان خود چقدر نقش دارند؟	۱۲۵	فصل سوم: اثرات مراقبت‌های روزانه (مهد کودک)
۱۷۲	برای درمان درد مزمن آیا می‌توان شبه‌افیونها را به‌کار برد؟	۱۶۳	فصل چهارم: گوش و چشم مصنوعی
۲۰۷	رشد ادراک آیا فرایندی فطری است یا اکتسابی؟	۱۸۰	فصل پنجم: تسکین درد، در دستی که دیگر وجود ندارد
۲۴۶	چه عواملی موجب احساس خواب می‌شود؟	۲۲۶	فصل ششم: تحکیم حافظه در خواب آر بی ام
۲۷۸	آیا هراس، برخاسته از آمادگی فطری یا پاسخی است شرطی؟	۲۷۷	فصل هفتم: دستگاه‌های عصبی مرتبط با شرطی شدن ترس
۳۱۵	آیا خاطرات سرکوب شده اعتبار دارند؟	۳۰۷	فصل هشتم: آیا مداوای گیاهی برای زوال حافظه امکان دارد؟
۳۵۲	آیا زبان است که هدایت فکر را برعهده دارد یا بالعکس؟	۳۲۴	فصل نهم: موضع‌یابی زبان در مغز
۳۹۰	آیا جهت‌گیری جنسی امری فطری است یا جامعه به آن شکل می‌دهد؟	۳۸۹	فصل دهم: نقش‌پذیری
۴۱۹	آیا هیجانهای مثبت برای آدمی مفید است؟	۴۰۰	فصل یازدهم: کاربرد برانگیختگی در دروغیابی
۴۵۰	آیا آزمونهای هوش، استعداد را درست نشان می‌دهند؟	۴۴۴	فصل دوازدهم: راه دور و دراز بررسی شخصیت
۴۷۸	آیا فروید هنوز زنده است؟	۴۶۷	فصل سیزدهم: پیامهای عصبی و شخصیت
۵۱۶	آیا پندارهای خوشبینانه آدمی، نقش مثبتی بر سلامت او دارند؟	۵۰۱	فصل چهاردهم: آیا به کمک تدابیر روانشناختی می‌توان بر بیماری سرطان تأثیر گذاشت؟
۵۵۳	آیا برچسب «کم‌توجهی / بیش‌فعالی» بیش از واقعیت تشخیص داده می‌شود؟	۵۳۸	فصل پانزدهم: افسردگی و خودکشی
۵۹۰	آیا سازمان الکلی‌های گمنام (AA) در جلوگیری از می‌بارگی (اعتیاد به‌الکل) کارایی دارد؟	۵۸۱	فصل شانزدهم: پاسخ دارونمایی
۶۲۵	آیا ریشه‌های تفاوت‌های حسیتی در حمت‌جویی اساساً ناشی از تکامل است یا یادگیری اجتماعی؟	۶۲۴	فصل هفدهم: انگیزتگی بیرونی و ایجاد هوس
۶۶۰	اثرات سیاست جبران مثبت است یا منفی؟	۶۴۰	فصل هجدهم: بوعدوستی

پیشگفتار متن فارسی (ویراست سوم)

بسیار خوشوقتم که محصول زحمات دوستان و همکارانم روی یکی از معتبرترین کتابدسهای تاریخ روانشناسی به لطف مدرسان نکته‌سنج روانشناسی کشور تاکنون بیش از شانزده بار تجدید چاپ شده و دانشجویان رشته‌های روانشناسی کشور می‌توانند از لحاظ نظری با دانشجویان پیشرفته‌ترین کشورها در این رشته از دانش همگام شوند. امیدوارم تلاشها و تدابیری که برای آماده‌سازی ویراست آخر این کتاب که اینک شهرت و اعتبار درخوری در سراسر جهان کسب کرده، به‌کار برده‌ام هر چه زودتر در اختیار دانشجویان و دانش‌پژوهان قرار گیرد. هرچند مرارتهای بیماری جانکاه این چشم‌انداز را تیره می‌سازد که خودم نیز بتوانم شاهد آن روزها باشم.

مطالب درخور تامل در زمینه وضع گذشته و اکنون علم روانشناسی در کشور را در ویراستهای اول و دوم فارسی کتاب مطرح کردم و علاقمندان می‌توانند در همین ویراست به آنها مراجعه کنند. نکته‌های گفتنی در باب این ویراست کتاب را نویسندگان اصلی کتاب به میان آورده‌اند که ترجمه آن را نیز ملاحظه می‌کنید. در ترجمه این ویراست نیز دقت و امانت کامل سرلوحه کار قرار گرفته و همان تلاش‌ها که در پیشگفتار متن فارسی ویراست دوم مطرح شد به‌کار رفته است. این بار از زحمات دوست ارجمندم آقای نیسان گاهان به‌صورتی گسترده‌تر بهره‌جسته‌ام که همواره مرهون ایشان هستم، و همچنین سپاسگزار آقای محمود گلزاری مسوول و آقای مختار صحرانی مدیر انتشارات رشد و خانم صبورا شمسانی مسوول حروفچینی هستم.^۱

محمدنقی براهنی

تبریز - سوم مردادماه ۱۳۸۱

۱. چنانکه ملاحظه می‌شود هرچند مرحوم دکتر براهنی در آخرین روزهای تلخ کسالتش این مقدمه را قلمی کرده، لیکن در واقع آنچه گفتنی بوده را بیان نموده و مطالبی که ایشان در ویراستهای قبلی نگاشته‌اند و در این چاپ نیز آنها را ملاحظه می‌کنید کمتر مطلبی از اهمیت کتاب حاضر ناگفته مانده است. (ناشر)

پیشگفتار متن فارسی (ویراست دوم)

به سال ۱۳۶۲ گروهی از استادان روانشناسی و روانپزشکی به دعوت نگارنده برای همکاری در ترجمه‌ی کتاب «Introduction to Psychology» تألیف ارنست هیلگارد و همکارانش، پاسخ مثبت دادند و نخستین ویراست فارسی این اثر در تابستان ۱۳۶۶ به همت انتشارات رشد منتشر شد. این کتاب از همان آغاز انتشار با استقبال اساتید و دانشجویان دوره‌های روانشناسی روبه‌رو شد تا آنجا که طی دوازده سال گذشته هرسال چاپ تازه‌یی از آن انتشار یافت. مبنای ویراست نخست متن فارسی، ویراست ششم (۱۹۸۳) متن انگلیسی بود. چندی پیش با بررسی آخرین ویراست متن انگلیسی کتاب و ملاحظه‌ی جنبه‌های نو و ارزنده‌ی آن، مترجمان مصمم شدند در ویراست قبلی فارسی تجدید نظر کنند.

ویراست جدید کتاب از لحاظ سازمان و تنظیم مطالب و فصل‌بندی همانند ویراست قبلی است، اما از لحاظ محتوا چند تفاوت بارز با آن دارد: اینک در همه‌ی فصلها به پژوهشها و یافته‌های تازه‌تری استناد شده است، شواهد آزمایشی به تفصیل و با دقت بیشتری عرضه شده‌اند و در اکثر مباحث به تأکید بیشتری بر جنبه‌های زیستی - عصبی پدیده‌های روانی از یکسو و جنبه‌های فرهنگی - اجتماعی آنها از سوی دیگر، برمی‌خوریم. علاوه بر اینها در صفحات آغازین کتاب، شیوه‌ی کارآمدی تحت‌عنوان «روش پس‌خبا» برای تسلط‌یافتن دانشجویان در مطالعه‌ی مطالب کتاب عرضه شده است.

اشاره‌ی کوتاهی به وضع و حال نشر کتب روانشناسی در کشورمان بی‌فایده به‌نظر نمی‌رسد. هرچند سابقه‌ی روانشناسی علمی در ایران حداقل به هزار سال پیش می‌رسد، اما روانشناسی نو با آثار دکتر علی‌اکبر سیاسی و دکتر محمد باقر هوشیار قریب، شصت سال پیش به جامعه‌ی ایران معرفی شد. این نکته نیز قابل تأمل است که به‌دنبال آثار دکتر سیاسی و دکتر هوشیار ریع قرن طول کشید تا سرانجام دکتر محمود صناعی با ترجمه‌ی کتاب «اصول روانشناسی»، تألیف‌مان، مرجع علمی تازه‌یی در اختیار فارسی‌زبانان گذاشت. از دهه‌ی چهل با تأسیس رشته‌های روانشناسی و علوم تربیتی در دانشگاه‌های کشور به تدریج ترجمه و تألیف کتب روانشناسی رونق یافت تا جایی که امروزه از لحاظ تعداد آثار منتشر شده می‌توان روانشناسی ایران را یکی از پربرترین رشته‌های علمی این مرز و بوم دانست، هرچند که محتوای اکثر این کتابها در حد دوره‌های کارشناسی این رشته است.

اما دو سه نکته‌ی تأسفبار هم در کار ترجمه یا تألیف کتب درسی روانشناسی به‌چشم می‌خورد. نخست اینکه در مواردی به‌برخی کتب درسی تألیفی بسیار کم حجمی برمی‌خوریم که در آنها اصول کلی یکی از شاخه‌های روانشناسی بدون اشاره به زیربنای آزمایشگاهی و پژوهشی آن مفاهیم، ارائه شده است. چنین کتابهایی دانش روانشناسی را در نظر دانشجویان، علمی حقیر و در حد اطلاعات عمومی جلوه می‌دهد. پدیده‌ی دیگری در این زمینه، ترجمه‌ی ناقص کتابهای درسی کشورهای دیگر و انتشار آنها به‌عنوان «تألیف» است. در نگارش این نوع آثار «تألیفی» غالباً یک کتاب خارجی مبنای کار قرار می‌گیرد و خلاصه‌یی از مطالب آن همراه با برداشتهایی نامستند، بی‌آنکه نام و نشانی از مؤلف اصلی باشد، به‌عنوان تألیف به‌چاپ می‌رسد. البته بدیهی

است که تألیف واقعی به زبان فارسی مسلماً بر ترجمه مرجح است، اما در هر حال تألیف، مترادف با ترجمه‌ی ناقص آثار دیگران نیست.

پدیده‌ی تأسف‌آور دیگری که در ده پانزده سال اخیر در ایران بسیار رواج پیدا کرده ترجمه و تألیف کتابهای روانشناسی برای عامه‌ی مردم است. این کتابها تا جایی که اصول بنیادی روانشناسی را به زبانی ساده برای مردم توضیح می‌دهند، مفیدند اما وقتی در آنها از شیوه‌های روان‌درمانی، مشاوره‌ی خانواده، تربیت کودک، جنبه‌های روانی مدیریت سازمانی یا صنعتی، و مطالب مشابه دیگر صحبت می‌شود، به نظر می‌رسد زبان آنها بیش از سود آنها باشد. آنچه در این زمینه به‌عنوان تألیف به فارسی زبانان عرضه می‌شود، عمدتاً نوشته‌ی کسانی است که تحصیلات دانشگاهی در روانشناسی ندارند. در مورد ترجمه‌ی کتابهای عامیانه از زبانهای دیگر نیز مشکل اینجاست که متن اصلی این قبیل کتابها برای مردمان سرزمینی خاص و احتمالاً با مشکلات روانی، فرهنگی - اجتماعی و آداب و رسوم و حتی باورهای خرافی خاصی نوشته شده و بر همین مبنا راه‌حلهایی برای کمک به افراد همان گروهها پیشنهاد شده است. با توجه به این نکته‌ی مهم، مطالعه‌ی نسخه‌ی ترجمه شده‌ی این قبیل کتابها در سایر کشورها ممکن است یا بی‌فایده باشد یا نوعی راه و رسم بیگانه با فرهنگ خودی رواج دهد که بی‌سامانی روانی بیشتری در پی داشته باشد. این قبیل کتابها را باید روانشناسان بومی هر کشور برای مردمان جامعه‌ی خود بنویسند.

گسترش انتشار مجلات علمی روانشناسی به زبان فارسی، روند مثبت و ارزشمندی به شمار می‌آید که طی سالهای اخیر در روانشناسی ایران در حال شکل‌گیری است. تقریباً همه‌ی این مجله‌ها از انتشارات دانشگاههای کشور هستند به‌جز مجله‌ی «پژوهشهای روانشناختی» که به‌سردبیری دکتر رضا زمانی منتشر می‌شود. این مجلات طی ده سال اخیر نقش مهمی در ترغیب و معرفی پژوهشگران روانشناس و گسترش واژگان علمی روانشناسی در زبان فارسی داشته‌اند.

نباید فراموش کرد که برخی از کاستیهای یاد شده، که به آنها اشاره شد در همه‌ی کشورها بویژه در کشورهای در حال توسعه، به درجات مختلف به چشم می‌خورد. خوشبختانه طی سالهای اخیر با تأسیس دوره‌های کارشناسی ارشد و دکتری، در اکثر دانشگاههای کشور، جوانانی هوشمند و پرتلاش به رشته‌های روانشناسی روی آورده‌اند که گروهی از آنان بعدها، و گاه حتی در دوره‌ی دانشجویی، توان خود را در زمینه‌های پژوهش، انتشار مقاله‌های علمی، و تألیف و ترجمه‌ی کتب روانشناسی به اثبات رسانده‌اند، و شکی نیست که گره برخی مشکلات کنونی روانشناسی ایران به‌دست آنها گشوده خواهد شد.

امید است ویراست دوم این کتاب تحت عنوان «زمینه‌ی روانشناسی هیلگارد» نیز بتواند همانند ویراست اول آن، وسیله‌ی سودمند برای آموزش روانشناسی باشد. در ویراست حاضر نیز، سعی شده امانت کامل در ترجمه رعایت شود، متن خالی از ابهام باشد، و تا جایی که در توان مترجمان و ویراستار بوده، مطالب به نثری روان و واژگانی یکدست نوشته شود. برای این منظور، علاوه بر دقت همکاران مترجم، هریک از فصلهای کتاب را ویراستار با متن اصلی مقابله و سپس بارها و بارها متن فارسی را حک و اصلاح کرده است.

لازم است از زحمات دوست ارجمندم آقای نیسان گاهان که با نهایت دقت نسخه‌ی نهایی فصلهای کتاب را مطالعه و پیشنهادهای ارزنده‌ی ارائه کردند، قدردانی کنم. از آقای مهرداد بیک نیز که تعدادی از فصلها را مطالعه و به رفع بعضی ابهامات کمک کردند، سپاسگزارم.

از آقای محمود گلزاری مسئول محترم انتشارات رشد که پیشگامانه وجهه همت خود را منحصراً بر نشر آثار علمی و دانشگاهی رشته‌های روانشناسی قرار داده‌اند و برای چاپ و نشر کتاب حاضر نیز از هیچ کمکی دریغ نکرده‌اند، همچنین از آقای مختار صحرانی مدیر انتشارات رشد به‌خاطر صمیمیت و تلاش پیگیر در کارهای این کتاب و خانم صبورا شمسانی و سایر همکاران انتشارات رشد، صمیمانه تشکر می‌کنم.

علیرغم تلاشهای همه‌جانبه‌ی همکاران، هنوز کاستیهایی در این کتاب وجود دارد که امید است اساتید و دانشجویان با یادآوری آن، بر ویراستار منت گذارند.

محمدنقی براهنی

مرداد ماه ۱۳۷۸

پیشگفتار متن فارسی (ویراست اول)

روانشناسی تحت عنوان «علم النفس» یا «اخلاق» بیش از هزار سال به عنوان یکی از شاخه‌های اصلی فلسفه در مراکز علمی ایران تدریس شده است. از رازی و ابن‌سینا و ناصرخسرو تا ملاصدرا کمتر متفکری را سراغ داریم که در آثار خود به این علم نپرداخته باشد. در آثار این دانشمندان نه تنها مباحث اصلی روانشناسی مانند احساس، ادراک، عاطفه، تفکر، تخیل، و تواناییهای ذهنی مورد بحث قرار گرفته بلکه حتی با روشهای تمثیلی و شبه تجربی در مورد نظریه‌های معارض در زمینه‌های احساس و ادراک یا لذت و الم داوری شده است.

غرب سنت ارسطویی روانشناسی را چند صد سال بعد با آغاز رنسانس پذیرا شد، اما تا اوائل سده‌ی نوزدهم روانشناسی مغرب زمین بخشی از فلسفه باقی ماند - با مباحثی کم و بیش شبیه آنچه در روانشناسی سنتی ایران مطرح بود. حتی در فن سادس «شفا» مبحث ادراک یا تفکر و تعقل با دیدگاهی پژوهشگرانه‌تر و تجربی‌تر از آثار بیکن و لاک آمده است. با این حال خیزش موج انقلاب صنعتی در اروپا روانشناسی آن سامان را به صورت یکی از علوم طبیعی درآورد در حالی که در ایران کندی آهنگ رشد اجتماعی و علمی و فنی سبب شد که روانشناسی ایران در همان حد سنتی متوقف شود. تنها پس از تأسیس دارالمعلمین و دانشگاه تهران و بویژه دانشسراهای مقدماتی و دانشسرای عالی بود که روانشناسی به صورت یکی از علوم جدید در ایران مطرح شد. دکتر علی‌اکبر سیاسی و دکتر محمدباقر هوشیار را باید از نخستین پیشتاازان روانشناسی جدید در ایران دانست. کتاب دکتر سیاسی تحت عنوان *علم النفس یا روانشناسی از لحاظ تربیت و کتاب دکتر هوشیار تحت عنوان سنجش هوش یا روانشناسی علمی تقریباً به طور همزمان انتشار یافتند. علم النفس کتاب درسی جامعی در روانشناسی عمومی است که در جای جای آن روانشناسی سنتی ایران به روانشناسی نوین مغرب زمین پیوند خورده است (پیوندی که در یکی از کتابهای بعدی دکتر سیاسی به نام علم النفس این سینا و تطبیق آن با روانشناسی جدید روشنتر به چشم می‌خورد). دکتر سیاسی در این کتاب بسیاری از اصطلاحات روانشناسی سنتی ایران را به کار گرفت و اصطلاحات فارسی متعددی را سکه زد که از همان زمان در نوشته‌های روانشناسی آزمایشی و سنجش و اندازه‌گیری روانی همتراز علم النفس است و حتی می‌توان ادعا کرد که در زبان فارسی تاکنون در این زمینه از روانشناسی کتابی به دقت و جامعیت آن تألیف نشده است. از بین نخستین پیشروان روانشناسی نوین در ایران شاید دکتر هوشیار تنها کسی است که علاوه بر تدریس و تألیف به پژوهش نیز علاقه مند بوده و در آزمایشگاه روانشناسی دانشکده ادبیات دانشگاه تهران تحقیقاتی به انجام رسانده که نتایج برخی از آنها در کتاب یاد شده آمده است.*

به رغم رونق و شکوه آغازین، تا اوائل دهه ۱۳۴۰ فعالیت چشمگیری در روانشناسی وجود نداشت و این علم، یا به عنوان بخشی از برنامه‌های رشته‌ی فلسفه و علوم تربیتی یا به صورت بخشی از دوره‌های تربیت دبیر و آموزگار تدریس می‌شد. دهه‌ی ۱۳۴۰ را باید دهه‌ی گسترش سازمانی روانشناسی در ایران نامید، چون طی این ده سال دوره‌ی لیسانس روانشناسی نخست در دانشگاه تهران و بعدها در سایر دانشگاه‌های ایران تأسیس گردید، در دانشگاه تهران دوره‌ی فوق لیسانس روانشناسی بوجود آمد، و مؤسسه‌ی روانشناسی بنیان گذارده شد. برخی از این تحولات حاصل کوشش‌های دکتر محمود صناعی بود که در همان دوره پا به صحنه‌ی روانشناسی ایران گذاشت. خدمت بزرگ دکتر صناعی ترجمه‌ی کتاب *اصول روانشناسی* نوشته‌ی نرمان مان به سال ۱۳۴۲ بود. جامعیت مطالب، دید آزمایشی و پژوهشی، نثر روان دکتر صناعی و دقت در انتخاب معادلهای فارسی رسا و مناسب سبب شد که *اصول روانشناسی* در اندک مدتی مهمترین کتاب درسی در روانشناسی عمومی شناخته شود. با گسترش دوره‌های روانشناسی در دانشگاه‌های کشور کوشش‌های فراوانی در زمینه‌ی تألیف و ترجمه‌ی کتب درسی در این رشته بعمل آمد. گرچه حاصل این کوشش‌ها حتی پاسخگوی دروس رسمی دانشگاهی در رشته‌ی روانشناسی نیست، اما مدرسان روانشناسی در حال حاضر دست‌کم به یکی دو کتاب خوب در روانشناسی عمومی، روانشناسی تربیتی، روانشناسی اجتماعی، روانشناسی بالینی، روانشناسی فیزیولوژیایی، و اندازه‌گیریهای روانی دسترسی دارند. به دلایل روشن بهره‌ی روانشناسی عمومی از این کوشش‌ها بیش از سایر حوزه‌های این علم بوده است. علاوه بر *علم النفس و اصول روانشناسی* چندین کتاب دیگر در زمینه‌ی مقدمات و اصول روانشناسی ترجمه یا تألیف شده است که از آن جمله است: *اصول روانشناسی عمومی* (۱۳۴۸) تألیف دکتر سیروس عظیمی، *کلیات روانشناسی علمی* (۱۳۴۹) به ترجمه‌ی دکتر امیر هوشنگ مهریار و دکتر رضا شاپوریان، *اصول روانشناسی* (۱۳۵۲) به ترجمه و اقتباس دکتر محمود ساعتچی، و *روانشناسی عمومی* (۱۳۵۴) تألیف علی اکبر شعاری نژاد.

در خلال ۲۰ سال گذشته روانشناسی ایران هم از لحاظ گسترش دوره‌های دانشگاهی و هم تعداد کتابهای درسی پیشرفت چشمگیری داشته است، اما از لحاظ کاربردی و پژوهشی هنوز در آغاز راه است. درست است که در سالهای اخیر تعدادی از فارغ‌التحصیلان دوره‌های روانشناسی در مؤسسات نظیر بیمارستانهای روانی، پرورشگاهها و مراکز آموزش کودکان استثنایی سرگرم کار شده‌اند، اما مشاهدات جسته گریخته حاکی از آن است که کارایی این افراد پاسخگوی نیازهای سازمانهای اجرایی نیست. عوامل چندی احتمالاً در پیدایش چنین وضعی دست‌اندرکار است: در حال حاضر در ایران نه انجمن روانشناسی وجود دارد که کار سازمان‌دهی و گسترش علمی این رشته را هدایت کند و نه مجله‌ی علمی که مسائل حرفه‌ای و پژوهشهای بنیادی یا کاربردی این رشته در آن منعکس شود؛ مؤسسات اجرایی به ندرت تصویر درستی از روانشناسی و کار روانشناس و ماهیت نیازهای مؤسسه‌ی خود به این رشته دارند؛ توان علمی و آموزشی گروههای روانشناسی دانشگاههای کشور و نیز کمیت و کیفیت ارتباط آنها با سازمانهای اجرایی از لحاظ پرورش دانشجو در حد رضایت بخش نیست و بویژه کمبود استاد در حوزه‌های روانشناسی آزمایشی، بالینی و فیزیولوژیایی به آمادگی علمی و حرفه‌ای دانشجو لطمه می‌زند. استقبال دوسوگرایانه‌ی روانپزشکان کشور از روانشناسی و روانشناسان نیز مسلماً نمی‌تواند عامل مثبتی بحساب آید و غالباً فراموش می‌شود که روانشناسی یکی از مهمترین علوم پایه برای علم کاربردی روانپزشکی محسوب می‌شود.

پژوهش در روانشناسی نیز وضع مشابهی دارد. به شهادت کتب و مجلاتی که از بدو رواج روانشناسی نوین در ایران انتشار یافته، صرفنظر از تحقیقات پراکنده در زمینه‌ی سنجش استعدادها و شخصیت، تاکنون حتی یک پژوهش آزمایشی در زمینه‌ی احساس، ادراک، یادگیری و هیجانها در آزمایشگاههای روانشناسی ایران صورت نگرفته است. کمتر استادی را سراغ داریم که به‌طور مستمر سرگرم پژوهش آزمایشگاهی یا میدانی در یکی از موضوعات روانشناسی باشد و آزمایشگاههای

موجود بیشتر شبیه موزه‌هایی هستند که سالی یکی دوبار گروه‌های دانشجویی از آنها بازدید می‌کنند. اینکه در اکثر سمپوزیوم‌های روانشناسی چیزی جز بازگویی کلیات یا بازخوانی ترجمه‌ی مقاله یا فصلی از یک کتاب خارجی به گوش نمی‌خورد، خود شاهد دیگری بر فقر پژوهشی این رشته در ایران است. در حالی که دانشجوی روانشناسی باید بیشتر وقت خود را صرف مطالعه‌ی مباحث بنیادی احساس، ادراک، تفکر و فرایندهای زیستی-عصبی بکند و در ارتباط با آن، نیمی از ساعات تحصیل خود را در آزمایشگاه‌ها بگذراند، برنامه‌ی درسی او به بهانه‌ی پرورش کارایی عملی، انباشته از یک سلسله دروس کاربردی است که در عمل به شیوه‌ی کاملاً تقریری تدریس می‌شوند. در کدامین علم می‌توان اصول بنیادی را تنها از راه خواندن و بازگویی آن اصول آموخت؟ دانشجویی که حتی یکبار به شرطی کردن رفتار ساده‌ای در موش و کبوتر نپرداخته یا آزمایش ساده ولی دقیقی را در زمینه‌ی ادراک یا حافظه به‌انجام نرسانده چگونه می‌تواند معضلات فرضیه‌آزمایی علمی را دریابد یا اصول این علم را در مسائل کاربردی به کار گیرد؟ آیا وقت آن نرسیده است که به تعریف روانشناسی به عنوان علمی تجربی برگردیم و به دنبال آن، در ساخت هیأت علمی و برنامه‌های آموزشی این رشته بازنگری کنیم؟

در مورد ترجمه‌ی کتاب حاضر توضیح مختصری ضروری به نظر می‌رسد. اینک قریب ده سال از انتشار آخرین کتاب در زمینه‌ی مقدمات روانشناسی به زبان فارسی می‌گذرد و مهمترین آنها یعنی *اصول روانشناسی* به ترجمه‌ی دکتر محمود صناعی ۲۴ سال پیش انتشار یافته است. با توجه به تحولات روانشناسی در دهه‌ی اخیر، گروهی از دوستان بر آن شدند که کتاب درسی تازه‌ای در مقدمات روانشناسی تهیه کنند و پس از بحث‌های فراوان سرانجام ترجمه‌ی چاپ هشتم کتاب مقدمه‌ی روانشناسی، تألیف ریتا اتکینسون، ریچارد اتکینسون، و ارنست هیلگارد به لحاظ جامعیت مطالب و غنای پژوهشی، وافی به مقصود به نظر آمد. این کتاب که به سال ۱۹۸۳ به زبان انگلیسی انتشار یافته یکی از معروفترین کتابهای درسی در مقدمات روانشناسی در کشورهای انگلیسی زبان است. مطالب کتاب با تکیه بر آخرین پژوهش‌های بنیادی، تصویر گویایی از روانشناسی به‌عنوان علم زیستی - اجتماعی به دست می‌دهد.

مقابله و تصحیح متون ترجمه، همسان‌سازی متن و اصطلاحات فارسی و نظارت بر چاپ و بازبینی و تصحیح فرم‌های چاپی برعهده‌ی نگارنده این سطور محول شد. بازبینی و مقابله‌ی متن قریب یک سال به طول انجامید و در مورد برخی از فصلها با مشورت همکاران ده‌ها صفحه دوباره ترجمه شد. در این کار، تأکید بر صحت ترجمه و روانی متن فارسی بوده است.

با توجه به حجم مطالب، متن فارسی در دو جلد انتشار می‌یابد: جلد اول شامل مباحث بنیادی پایه‌های عصبی - زیست‌شناختی رشد، احساس، ادراک، یادگیری، حافظه، زبان و اندیشه، و انگیزش، و جلد دوم شامل شخصیت و مبانی اجتماعی رفتار است. منابع تکمیلی هرفصل در پایان فصل آمده است، اما پیوستها، کتاب‌نامه‌ی کامل، واژگان توصیفی، و فهرست موضوعی کتاب را در پایان جلد دوم متن فارسی خواهید یافت. همراه متن انگلیسی دو راهنمای تدریس و مطالعه نیز، یکی برای مدرسان کتاب و دیگری برای دانشجویان چاپ شده است که سعی خواهد شد در آینده‌ی نزدیک ترجمه و انتشار یابند.

از دوست گرامی نیسان گاهان که متن فارسی کتاب را به‌طور کامل مطالعه و پیشنهادهای ارزنده‌ای ارائه داشته‌اند تشکر می‌کنم. ناگفته پیداست که به رغم کوشش‌های صمیمانه‌ی مترجمان و ناشر هرگونه کاستی و اشتباهی که باقی‌مانده نشان از توان نارسای نگارنده‌ی این سطور دارد. امید است خوانندگان تیزبین بر نگارنده منت نهاده با تذکرات و اظهار نظرهای خود بر کیفیت چاپ‌های بعدی این کتاب بیافزایند.

محمدنقی براهنی

اردیبهشت ماه ۱۳۶۶

پیشگفتار نویسندگان بر ویراست جدید

بیش از پنجاه سال قبل، ارنست (جک) هیلگارد نخستین ویراست کتابی را به وجود آورد که به صورت یکی از معتبرترین کتاب‌درسه‌های تاریخ درآمد. پرفسور هیلگارد از سال ۱۹۲۸ در دانشگاه ییل درسه‌های پراستقبالی در مقدمات روانشناسی داشت و ناشران سالها مصرانه از او درخواست می‌کردند کتابی در این چارچوب انتشار دهد. اما در آن دوران او برای چنین کاری وقت کافی نداشت تا آنکه در سال ۱۹۵۱ به‌جای مدیریت گروه روانشناسی دانشگاه استانفورد به مدیریت بخش تحصیلات تکمیلی گمارده شد (در آن سالها مدیریت این بخش کمتر از مدیریت گروه وقتگیر بود). علاوه بر این، در همین دوره بود که متوجه شد هنگام تألیف کتاب تازه‌یی در مقدمات روانشناسی فرا رسیده؛ به‌ویژه اینکه آخرین ویراست کتاب پرطرفدار رابرت وودورت در ۱۹۴۷ انتشار یافته بود و انتظار نمی‌رفت ویراست تازه‌یی از آن منتشر شود.

مقصود هیلگارد از تدوین کتاب زمینه‌ی روانشناسی این بود که دانشجویان را به طرح سؤالهای مهم و پاسخ دادن به چنین پرسشهایی در روانشناسی ترغیب کند. خودش می‌نویسد: «در سازماندهی کتاب بر آن شدم دانشجویان را مد نظر داشته باشم، به همان ترتیب که همواره در کار تدریس روانشناسی عمل می‌کردم. هرگز طرفدار تدریس به شیوه‌ی سخنرانی محض نبوده‌ام — یعنی بمباران کلامی دانشجویان به‌جای تدارک فرصت پرس و جو در مطالب مبهم استاد. در تدوین و نگارش مطالب کتاب تلاش داشته‌ام به این مقصود یعنی اشتیاق برانگیزی و ترغیب دانشجو دست بیابم.»

یکی از شیوه‌های تلاش هیلگارد برای ترغیب و اشتیاق‌برانگیزی در دانشجویان، اختصاص فصل اول کتاب به مبحث روانشناسی رشد بود که ضمن آن از جریان رشد آدمی حتی در دوران دانشجویی نیز سخن به میان می‌آورد. علاوه بر آن، در کتاب زمینه روانشناسی بیش از دیگر کتابهای روانشناسی به کاربرد و کاربست این علم در حل مشکلات و مسایل شخصی و اجتماعی توجه شده بود. هیلگارد نیک می‌دانست دانشجویان تا چه پایه به مطالب و مفاهیمی که روانشناسان بالینی، مشاوره، شفلی و صنعتی در کارشان با آن مواجه می‌شدند علاقه و توجه دارند، و می‌دانست هنگامی دانشجویان مفاهیم اساسی روانشناسی را بهتر یاد می‌گیرند که بفهمند و بدانند این مفاهیم چگونه به حل و فصل مشکلات و مسایل یاری می‌رسانند. نکته آخر اینکه هیلگارد در کتابش مباحثی با عنوان «بحث انتقادی» مطرح کرد که در خلال آنها از مطالب بحث‌انگیز به تفصیل سخن به میان می‌آمد — و این خود تدبیری بود که در کتب روانشناسی آن دوران تازگی داشت.

هیلگارد علاوه بر توجه به علایق دانشجویان، کوشید مروری بنیادی و جامع بر نظریه‌ها و پژوهشهای معاصر روانشناسی نیز داشته باشد. به همین منظور در کتابش بیش از کتابهای دیگر روانشناسی مقدماتی آن دوران، مطالب علمی ژرف‌نگر گنجانید و در عین حال کوشید مطالب پژوهشی را به زبان قابل فهم دانشجویان بیان کند.

نخستین چاپ کتاب زمینه‌ی روانشناسی با استقبال فراوان روبرو شد و ۱۴۵۰۰۰ نسخه از آن به فروش رفت. هیلگارد در چاپهای بعد کتاب، فصلهایی در زمینه‌ی مفاهیم زیست‌شناسی، احساس و ادراک، آمار و اندازه‌گیری در روانشناسی به آن افزود. چاپهای بعدی نیز با استقبال فراوان روبرو شد و ۴۱۵۰۰۰ نسخه از چاپ سوم آن به فروش رفت. بعدها این کتاب به زبانهای فرانسوی، آلمانی، عبری، ایتالیایی، پرتغالی، اسپانیایی و چینی ترجمه شد و انتشار یافت. در حال حاضر این کتاب یکی از پرفروشترین کتابهای مقدمات روانشناسی در سراسر جهان است.

هیلگارد در سال ۱۹۶۹ با سمت استاد ممتاز دانشگاه استانفورد بازنشسته شد و با این حال تا هجده سال بعد همچنان ویراستاری کتاب زمینه‌ی روانشناسی را بر عهده داشت. از سال ۱۹۶۷ همکاری به او پیوستند تا مطالب آن رشته‌های روانشناسی را که به سرعت گسترش می‌یافتند بنویسند. ریچارد اتکینسون با تخصص در روانشناسی شناختی و روانشناسی زیست‌شناختی در همین سال به هیلگارد پیوست. در ۱۹۷۱ ریتا اتکینسون، روانشناس بالینی، همکاری خود را با این کتاب آغاز کرد و علاوه بر تجدیدنظر در فصلهای مربوط به تخصص خود، هماهنگ‌سازی کار نویسندگان کتاب را بر عهده گرفت. دارلی بم در سال ۱۹۷۵ به گروه نویسندگان کتاب پیوست و نظارت بر تهیه مطالب مربوط به رشد، شخصیت و روانشناسی اجتماعی را عهده‌دار شد. در سال ۱۹۷۹ ادوارد اسمیت در زمینه‌ی روانشناسی شناختی به نویسندگان کتاب پیوست و سوزان نولن - هوکسما نیز از سال ۱۹۹۲ با یازنویسی بخشهای سلامت روانشناسی بالینی همکاری با نویسندگان کتاب را آغاز کرد. در چاپ دوازدهم کتاب به منظور قدردانی از نقش ارنست هیلگارد در کتاب و در آموزش مقدمات روانشناسی، نام کتاب به زمینه‌ی روانشناسی هیلگارد تغییر یافت، و نویسندگان کتاب پایبند مقاصد هیلگارد در زمینه فراهم آوردن نگرش جامع و علمی و دانشگاهی به روانشناسی با شیوه‌ای بدون ابهام، و جذاب و گیرا شدند. تلاشهای پیگیر نویسندگان موجب گردید کتاب هیلگارد همچنان از اعتبار «ژرف‌نگری علمی»، «گسترده‌ی موضوعی» و «زبان روان و ساده» (پفایر، ۱۹۸۰، ص ۱۱۹) برخوردار بماند. همکاری که در کار آموزش مقدمات روانشناسی از این کتاب بهره می‌گیرند غالباً دریافته‌اند که این کتاب تحلیلی انتقادی از عمده‌ترین مباحث تاریخی و معاصر روانشناسی به دست می‌دهد و با شیوه‌ای مطرح می‌شود که دانشجویان آن را پرجاذبه و گیرا و قابل فهم می‌دانند. اینک کتاب زمینه روانشناسی هیلگارد همچنان یکی از پرستقبال‌ترین کتاب‌های مقدمات روانشناسی در دنیا است. به منظور همگامی با پویایی موجود در روانشناسی دوران معاصر و در راه الهام‌بخشیدن به دانشجویان برای بیشتر و بیشتر آموختن مطالب در این جرگه از دانش امروزی، چند جلوه و نمود تازه از کتاب به دست داده‌ایم. این جلوه‌های تازه موجب شده کتاب از بافت گویا و روان بودن لازم برای این قبیل ابزارهای آموزشی بهره بیشتر یافته و گیرایی بیشتری پیدا کند. نمودها و جلوه‌های پیشین کتاب از قبیل سرفصلهای بخشها، عناوین مطالب عمده فصل، خلاصه فصل و مراجعی برای مطالعه بیشتر نیز حفظ شده است؛ اینک جلوه‌های تازه:

بحث روز روانشناسی

در هر فصل مقاله‌هایی را پژوهشگران پیش‌تاز در چارچوب مطالب آن فصل به صورت اختصاصی برای کتاب حاضر نگاشته‌اند. این پژوهشگران یافته‌های خود را در زمینه‌های بحث‌انگیز از قبیل آیا آدمی ذاتاً خودخواه است؟ (فصل ۱)؛ آیا هیجانهای مثبت برای آدمی مفید است؟ (فصل ۱۱)؛ آیا فروید هنوز زنده است؟ (فصل ۱۲)؛ آیا کم‌توجهی / بیش‌فعالی بیش از واقع تشخیص داده می‌شود؟ (فصل ۱۵) در میان آورده‌اند. فهرست کامل عنوان این مجموعه مقاله همراه با نام پدیدآورندگان را می‌توانید در دنبال این بخش ببینید.

مرزهای پژوهش روانشناختی

به‌جای بحثهای انتقادی در چابهای قبل، به‌منظور نگاهی کوتاه به دامنه پژوهشهایی که مرزهای کنونی دانش روانشناسی را درمی‌نوردند و آخرین دستاوردهای شاخه‌های گوناگون این پهنه از دانش بشر را رقم می‌زنند، معرفی می‌شود. چند نمونه از آن به این شرح است: اثرات مراقبتهای روزانه (مهدکودک) (فصل ۳)، مداوای گیاهی برای زوال حافظه؟ (فصل ۸)، پیامهای عصبی و شخصیت (فصل ۱۳)، و نوعدوستی (فصل ۱۸).

فهرست عنوانهای مرزهای پژوهش را در دنبال این بخش ببینید.

پرسشهایی برای تامل

در پایان هر فصل پرسشهایی مطرح می‌شود بر پایه مطالب فصل از مسایل جاری یا روزمره برای به‌کارگیری دانش و تفکر معقول و منطقی تا دانشجو براساس تجارب و آرا خود به پاسخهای آنها دست پیدا کند.

اصطلاحات اصلی هر فصل

اصطلاحاتی که به‌صورت مشروح در خلال فصل به آنها پرداخته شده، یکجا در پایان هر فصل ارائه می‌شود.

علاوه بر این دسته تدابیر، در بسیاری از مباحث کتاب تجدیدنظر شده و مطالب روز جایگزین مطالب پیشین شده یا در تکمیل آنها مطرح گردیده است. به این ترتیب تلاش شده دانشجو پای بر پهنه‌ی استواری از پیشینه مفاهیم عمده بگذارد و با آخرین دستاوردهای مربوطه نیز آشنا شود. تکیه کتاب بر روابط پدیده‌های روانشناختی و زیست‌شناختی نیز پی گرفته شده و حتی آشکارتر شده است و در این چارچوب بحثهای متعدد تازه‌ای از نظریه شناختی در زمینه‌هایی همچون شخصیت و رویا دیدن به میان آمده است تا رویکرد و روی آوری شناختی معاصر نیز پوشش داده شود. نمونه‌هایی در این زمینه در ویراست حاضر به این شرح است:

- در پاسخ به درخواست بسیاری از مدرسینی که سراسر کتاب را بازخوانی کرده‌اند، بخش تاریخچه روانشناسی از پیوست کتاب به متن فصل اول انتقال داده شد و درآمدی بر بحث فطری‌نگری در برابر تجربه‌گرایی به آن افزوده شد.
- سراسر مطالب فصلهای احساس و ادراک، روزآمد شد و اینک مباحثی از قبیل قشر بینایی مغز، اصول گشتالت و ادراک حرکت را نیز در بر گرفته است.
- در تکمیل تاکیده‌های متن کتاب بر ارتباطهای زیستی — روانی، بحثهای متعدد تازه‌ای در باب جنبه‌های زیست‌شناختی از پدیده‌های روانشناختی در هریک از فصلها خواهید دید. برخی از نمونه‌های این اقدام شامل بخش تازه‌یی است در فرایند — متضاد خواب (فصل ۶)، نقش آمیگدالا در حافظه هیجانی (فصل ۸)، و دارودرمانیهای نوین اسکیزوفرنی و اختلالهای اضطرابی (فصل ۱۶).
- در فصلهای ۱۲ و ۱۳ تجدیدنظر کلی به عمل آمده شامل طرح نظریه‌های تازه در باب هوش و نظریه‌های شناختی در باب شخصیت. چشم‌انداز شناختی در فصل ششم نیز ضمن نظریه‌های رویا دیدن مطرح می‌شود.
- در این ویراست از کتاب، چندین موضوع روز مورد توجه محققان نیز افزوده شده است از قبیل محرومیت از خواب (فصل ۶)، مباحثی در باب مداوای کودکان (فصل ۱۶) و نوعدوستی (فصل ۱۸).

فهرست عناوین بحث روز روانشناسی در هر فصل با ذکر نام محققان هر یک

(فصل اول) آیا آدمی طبیعتاً خودخواه است؟ (جورج سی ویلیامز، فرانس ب. م. وال)
 (فصل دوم) پرخاشگری آدمی: برخاسته از عوامل زیستی است یا محیطی؟ (ل.رال‌هاسمان، راسل کین)

(فصل سوم) والدین در رشد فرزندان خود چقدر نقش دارند؟ (جویدیت ریچ هریس، جروم کیگان)
 (فصل چهارم) برای درمان درد مزمن آیا می‌توان شبه‌افیونها را به‌کار برد؟ (رابرت ان. جمیسن، دنیس سی. ترک)
 (فصل پنجم) رشد ادراک فرایندی فطری است یا نوعی اکتساب اجتماعی؟ (الیزابت اس. اسپلکه، مارک جانسون)
 (فصل ششم) چه چیزی موجب احساس خواب می‌شود؟ (هاروی بگ‌اف، یرک - ژان دیک)
 (فصل هفتم) آیا هراس برخاسته از آمادگی فطری، یا پاسخی است شرطی؟ (ان. ج. مکینتاش، مایکل اس فنزلو)
 (فصل هشتم) آیا خاطرات سرکوب شده اعتبار دارند؟ (الیزابت، اف. لافتوس، کتی پزدرک)
 (فصل نهم) آیا زبان است که هدایت فکر را برعهده دارد یا بالعکس؟ (دان. ی. اسلویین، النور رُش)
 (فصل دهم) آیا جهت‌گیری جنسی امری ذاتی است یا تحت تأثیر محیط شکل می‌گیرد؟ (ج. مایکل بیلی، داریل ج. بم)
 (فصل یازدهم) آیا هیجانهای مثبت برای آدمی مفید است؟ (باربارا فردریکسن، جوالد ل. کلور)
 (فصل دوازدهم) آیا آزمون‌های هوش، استعداد را درست نشان می‌دهند؟ (داگلاس ک. دترمان، استفن ج. سوسی)

(فصل سیزدهم) آیا فریود هنوز زنده است؟ (جول واینبرگر، جان اف. کیلستروم)
 (فصل چهاردهم) آیا پندارهای خوشبینانه آدمی، نقش مثبتی در سلامت او دارند؟ (نیل واینشتین)
 (فصل پانزدهم) آیا برجسب «کم‌توجهی / بیش‌فعالی» بیش از واقع تشخیص داده می‌شود؟ (کارین کارسن)
 (فصل شانزدهم) آیا سازمان الکلی‌های گمنام (AA) در جلوگیری از می‌بارگی (اعتیاد به الکل) کارآیی دارد؟ (کیس هامفریز، ک. الن مارلات)
 (فصل هفدهم) آیا ریشه‌های تفاوت‌های جنسیتی در جفت‌جویی اساساً ناشی از تکامل است یا یادگیری اجتماعی؟ (دیوید، م. باس؛ جانت، س. هاید)
 (فصل هجدهم) اثرات سیاست جبران مثبت است یا منفی؟ (مادلین هیلمن، فی. جی. کرازبی)

فهرست عناوین مرزهای پژوهش روانشناختی در هر فصل

(فصل اول) رویکردهای میان‌رشته‌یی
 (فصل دوم) روانشناسی ملکولی
 (فصل سوم) اثرات مراقبت‌های روزانه (مهد کودک)
 (فصل چهارم) گوش و چشم مصنوعی
 (فصل پنجم) تسکین درد، در دستی که دیگر وجود ندارد
 (فصل ششم) تحکیم حافظه در خلال خواب آر بی ام
 (فصل هفتم) دستگاه‌های عصبی مرتبط با شرطی‌شدن ترس
 (فصل هشتم) مداوای گیاهی برای زوال حافظه
 (فصل نهم) موضع‌یابی در منز
 (فصل دهم) نقش‌پذیری
 (فصل یازدهم) کاربرد برانگیختگی در دروغ‌یابی
 (فصل دوازدهم) راه دور و دراز بررسی شخصیت
 (فصل سیزدهم) پیام‌های عصبی و شخصیت
 (فصل چهاردهم) آیا تدابیر روانشناختی بر جریان بیماری سرطان تأثیر دارد؟
 (فصل پانزدهم) افسردگی و خودکشی
 (فصل شانزدهم) پاسخ دارونمایی
 (فصل هفدهم) انگیختگی بیرونی و ایجاد هوس
 (فصل هجدهم) نوعدوستی

پیشگفتار ویراست دوازدهم متن انگلیسی

تصمیم نویسندگان به تغییر عنوان کتاب از زمینه‌ی روانشناسی به زمینه‌ی روانشناسی هیلگارد به‌خاطر ارج نهادن بر سهم هیلگارد در کتاب حاضر و نقش او در آموزش مقدمات روانشناسی بوده است. ما نیز همانند هیلگارد کوشیده‌ایم مقدمه‌یی جامع و علمی بر روانشناسی عرضه کنیم. به‌علاوه، به‌عنوان پژوهشگران فعال در روانشناسی سعی کرده‌ایم در این ویرایش از پیشرفت‌های چشمگیر روانشناسی نوین نیز سخن بگوییم. به همین دلیل نیز بر این باوریم که از کهنه و نو هرآنچه بهترین بوده در ویراست حاضر عرضه کرده‌ایم.

در سراسر تاریخ روانشناسی، بیشترین پرسش‌های دانشجویان مربوط به مسئله‌ی «طبیعت یا تربیت» بوده است. خواه رشد اجتماعی موضوع بحث باشد یا شخصیت یا هوش، دانشجویان مایلند بدانند عوامل تعیین‌کننده‌ی هر پدیده‌ی معینی خاستگاه زیست‌شناختی دارند یا حاصل یادگیری هستند. پاسخ این سؤال معمولاً این است که «هر دو». یکی از وظایف عمده‌ی مدرسان روانشناسی این است که به دانشجویان کمک کنند تا تعامل پیچیده بین طبیعت و تربیت را در تکوین پدیده‌های روانشناختی دریابند. در ویرایش حاضر، در هر فصل به‌گونه‌یی تجدیدنظر کرده‌ایم که دانشجو بتواند به درک این پویا بین طبیعت و تربیت نائل آید. در آخر هر فصل، مطلبی نیز تحت عنوان «دیدگاه‌های زیستی - روانی» آورده‌ایم که در آن چکیده‌یی تالیفی از سهم رویکردهای زیست‌شناختی و روانشناختی در پدیده‌های مورد بحث ارائه کرده‌ایم.

به‌برخی تغییرات عمده‌ی دیگر در ویراست دوازدهم کتاب اشاره می‌کنیم:

- در بسیاری از فصلها بر حجم مطالب مربوط به نقش فرهنگ و جنسیت در پدیده‌های روانی افزوده‌ایم. علت این امر علاقه‌ی فزاینده‌ی دانشجویان به موضوع فرهنگ و جنسیت و نیز فعالیت پژوهشی فزاینده در این زمینه‌هاست. برای مثال، فصل سوم (رشد روانی) شامل بحث تطبیقی درباره‌ی نظریه‌های الگویابی جنسیتی است و در بخش تازه‌یی از فصل شانزدهم (روانشناسی نابهنجاری) از تأثیرات فرهنگ و جنسیت بر روان‌درمانی سخن رفته است. در پیوست ۱- تاریخچه‌ی روانشناسی - نیز تجدید نظر کرده‌ایم تا بر خدمات مهم زنان به روانشناسی تأکید کنیم.

- طی چند سال گذشته شاهد پیشرفت‌های شایان توجهی در زمینه‌ی کاربرد فنون MRI, PET, و CAT در بررسی یادگیری، حافظه، احساس، ادراک، و نیز آسیب‌شناسی روانی بوده‌ایم. در ویراست حاضر، درباره‌ی کاربرد این فنون در پژوهش‌های روانشناختی و یافته‌های دوران‌ساز این پژوهش‌ها بیشتر گفتگو کرده‌ایم. برای مثال، فصل ۵ (ادراک) شامل بحث تازه‌ی درباره‌ی تازه‌ترین روش‌های عکسبرداری از مغز است که حکایت از وجود نظام‌های جداگانه ادراک شیء و ادراک جایگاه شیء در مغز آدمیان دارد. در فصل ۸ (حافظه) از اساس زیستی حافظه و نحوه‌ی پردازش حافظه‌ی آشکار و حافظه‌ی ناآشکار در مغز سخن گفته‌ایم، و در فصل ۹ (اندیشه و زبان) بخش‌های تازه‌ای به مباحث قبلی در زمینه‌ی اساس عصبی فراگیری مفاهیم و تصویر ذهنی افزوده‌ایم.
 - فصل ۱۰ (انگیزه‌های بنیادی) را بازنویسی کرده‌ایم و اینک این فصل با بحثی درباره‌ی پاداش و انگیزش تشویقی آغاز می‌شود و به دنبال آن درباره‌ی اعتیاد دارویی و نظام‌های پاداشی مغز گفتگو می‌کنیم. علاوه بر آن، مبحث جنسیت و جهت‌گیری جنسیتی را نیز بازنویسی کرده‌ایم، و در مباحث مربوط به تعادل حیاتی، سایقها، چاقی و رژیم غذایی نیز تجدیدنظر کرده‌ایم.
 - در فصل ۱۲ (تفاوت‌های فردی)، مبحث ارثی بودن تواناییها و ویژگیهای شخصیت را گسترش داده‌ایم تا تصورات نادرستی را که دانشجویان در زمینه‌ی ارثی بودن تفاوت‌های فردی دارند، توضیح دهیم. در همین فصل، از ارزیابی تفاوت‌های فردی، تعامل طبیعت و تربیت، و تداوم شخصیت در گستره‌ی زندگی نیز گفتگو کرده‌ایم.
 - در فصل ۱۴ (فشار روانی، سلامت، و مقابله) هم مقدمه‌ی به بحث از روانشناسی سلامت افزوده‌ایم، و هم از پیشرفت‌های تازه در این حوزه‌ی روبه گسترش، بیشتر گفتگو کرده‌ایم.
 - از الگوها و درمان‌های زیست‌شناختی اختلالات روانی به تفصیل در فصل ۱۵ (روانشناسی نابهنجاری) و فصل ۱۶ (روش‌های درمان) سخن گفته‌ایم که خود نمودار پیشرفت‌های سریع در این زمینه‌هاست.
 - در فصل ۱۷ (شناخت اجتماعی و احساسات اجتماعی) به بررسی حوزه‌ی بحث‌انگیزی پرداخته‌ایم که این روزها به صورت فزاینده‌ی در رسانه‌های گروهی مطرح می‌شود: رویکردهای اجتماعی - زیستی به تفاوت‌های جنسی در شیوه‌های جفت‌گزینی. از اینکه وارثان چنین کتابی هستیم بر خود می‌بالیم و به پاس آن شایسته می‌بینیم که نام ارنست هیلگارد بر جلد این کتاب بدرخشد. در ویراست حاضر و ویراست‌های بعدی برآنیم که همواره پاسدار سنت قبلی باشیم و کتابی عرضه کنیم که علمی، همگام با زمان، و گویا و روان باشد. ما بر این باوریم که دانشجو باید به شالوده‌ی استواری در روانشناسی دست‌یابد و تشویق شود که بر دانش خود در این علم بیفزاید.
- از مدرسان کتاب زمینه‌ی مقدمه‌ی روانشناسی که با نقد پربار و گفتگوهای تلفنی خود به شکل‌گیری ویراست حاضر این کتاب یاری رسانده‌اند صمیمانه تشکر می‌کنیم.^۱

۱- نویسندگان کتاب در پایان این مقدمه از بیش از هشتاد تن مدرس مقدمه‌ی روانشناسی دانشگاه‌های آمریکا سپاسگزاری کرده‌اند که احساس شد ذکر اسامی آنها در ترجمه‌ی فارسی ضرورت ندارد - ویراستار.

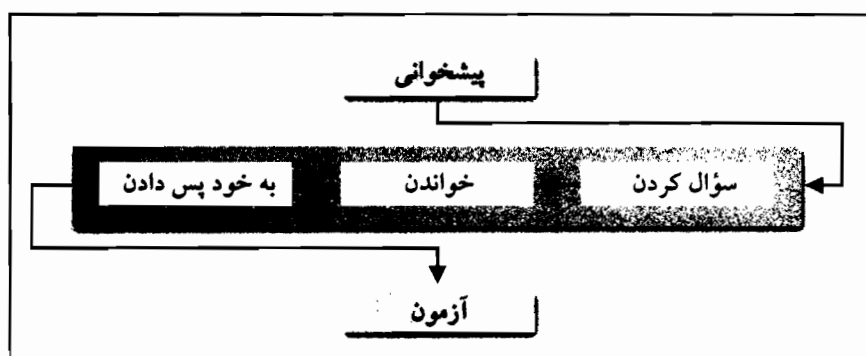
سخنی با دانشجو

کتاب درسی را چگونه باید خواند؟ - روش پ س خ ب ا (پس خبا)

تحلیل یادگیری و حافظه یکی از موضوعات اساسی در روانشناسی است. تقریباً در همه فصلهای این کتاب به این پدیده برمی‌خورید. فصلهای هفتم (یادگیری و شرطی‌سازی) و هشتم (حافظه) منحصراً به دو مبحث یادگیری و حافظه اختصاص دارند. در این نوشتار، روشی برای خواندن و مطالعه مطالب کتابهای درسی ارائه می‌دهیم که درباره‌ی مبانی نظری آن در فصل هشتم گفتگو کرده‌ایم. در اینجا این روش را با جزئیات بیشتری برای خوانندگانی که مایلند از آن در مطالعه‌ی کتاب درسی حاضر استفاده کنند، توضیح می‌دهیم.

روشی برای مطالعه‌ی کتابهای درسی به نام روش پس خبا معرفی شده که به نظر می‌رسد شیوه‌ی مؤثری برای بهتر فهمیدن و بهتر حفظ کردن مفاهیم و اطلاعات کلیدی است. نام این روش (PQRST) برگرفته از نخستین حرف نام هر یک از مراحل پنجگانه در مطالعه‌ی متون است: پیشخوانی (Preview)،

سؤال کردن (Question)، خواندن (Reading)، به خود پس دادن (Self-recitation)، و آزمون (Test). گامها یا مراحل این روش را در شکل زیر می‌بینید. دو مرحله‌ی اول و آخر (پیشخوانی و آزمون) ویژه‌ی بررسی سراسری هر فصل از کتاب هستند، و سه مرحله‌ی میانی (سؤال کردن، خواندن، به خود پس دادن) اختصاص به هریک از هر فصل دارند^۱.

روش پس‌خبا، دو مرحله‌ی اول و آخر ویژه سراسر فصل، و سه مرحله‌ی میانی به هریک از فصل‌ها اختصاص دارند.

مرحله‌ی پ (پیشخوانی)، نخست به مرور کلی فصل معینی از کتاب می‌پردازد تا با موضوعات کلی مطرح در آن آشنا شوید. برای این منظور فهرست مطالب فصل را می‌خوانید. سپس مطالب فصل را مرور می‌کنید که طی آن، عناوین بخشهای اصلی و فرعی فصل را مورد توجه قرار می‌دهید، و تصاویر و نمودارها را از نظر می‌گذرانید. مهمترین نکته در مرحله‌ی پیشخوانی این است که پس از مرور مطالب فصل، چکیده‌ی پایانی فصل را با دقت مطالعه کنید و روی هریک از نکاتی که در آن آمده تامل کنید. در این مرحله ممکن است سؤالهایی به ذهنتان خطور کند که پس از خواندن متن کامل فصل بتوانید به آنها پاسخ دهید. این مرحله، تصویری کلی از مطالب فصل و سازمان‌بندی آن به دست می‌دهد.

مرحله‌ی س (سؤال کردن)، همانطور که قبلاً گفته شد مراحل سؤال کردن، خواندن، و به خود پس دادن ویژه‌ی هریک از عمده‌ی هر فصل است. فصلهای کتاب حاضر، هریک به‌طور کلی متشکل از ۵ تا ۸ بخش اصلی است و هریک با حروف سیاه و درشت مشخص شده است. بخشهای هر فصل را یکی یکی در نظر بگیرید، هر سه مرحله‌ی سؤال کردن، خواندن، و به خود پس دادن را در مورد هریک از بخش‌ها کنید، سپس به بخش بعدی بپردازید. قبل از مطالعه‌ی مطالب هریک، نخست عنوان آن بخش و عنوانهای فرعی آن را بخوانید سپس در حین خواندن مطالب هریک، موضوعات مهم آن را به صورت یک یا چند سؤال در نظر بگیرید که بعداً باید به آنها پاسخ دهید. از خود بپرسید: «نویسنده در این بخش چه مفاهیم مهمی را در نظر داشته است؟» مقصود از مرحله‌ی سؤال کردن نیز همین است.

مرحله‌ی خ (خواندن)، در این مرحله، مطالب هریک از فصل را برای آگاهی از معنا و مفهوم آن با دقت بخوانید و ضمن خواندن، سعی کنید به سؤالهایی که در مرحله‌ی سؤال کردن مطرح شده بود،

۱. روش پس‌خبا که شرح آن گذشت مبتنی بر بررسیهای توماس (Thomas) و ا.اچ. رابینسون (A.H. Robinson) (۱۹۸۲) و اسپیک (Spache) و برگ (Berg) (۱۹۷۸) است. کار این پژوهشگران نیز ریشه در بررسی‌های آر. پی. رابینسون (R.P. Robinson) (۱۹۷۰) دارد. در برخی منابع به جای PQRS از کوتاه‌نویسه‌ی SQ3R استفاده شده است که شاخص همان پنج مرحله متنها در قالب واژه‌های دیگر است: (Recite, Review, Survey, Question, Read). به نظر ما به خاطر سپردن PQSRT آسانتر از SQ3R است.

پاسخ دهید. دربارهی مطالبی که می‌خوانید تامل کنید و بکوشید بین آن مطالب و اطلاعات قبلی خود ارتباط برقرار کنید. می‌توانید زیر واژه‌ها یا عبارات اصلی خط بکشید، اما میزان آن از ۱۰ تا ۱۵ درصد متن تجاوز نکند. اگر مقصود از خط‌کشیدن زیر مطالب، مشخص کردن واژه‌ها یا عبارات اصلی برای مرور بعدی باشد، خط‌کشیدن زیادی زیر مطالب، مغایر با چنین هدفی است. تا وقتی تمام مطالب بخش معینی را نخوانده‌اید یا با همهی مفاهیم اصلی آشنا نشده‌اید و اهمیت نسبی آنها را ارزیابی نکرده‌اید، یادداشت بردارید.

مرحله‌ی ب (به‌خود پس‌دادن). پس از خواندن هریخش، سعی کنید مفاهیم اصلی را به‌خاطر آورید و اطلاعات را از حفظ با خود بگویید. مفاهیم را به زبان خود بازگو کنید و اطلاعات را ترجیحاً با صدای بلند (و اگر تنها نیستید، زیر لب) تکرار کنید. مطالبی را که به یاد می‌آوردید با متن کتاب تطبیق دهید تا مطمئن شوید که آنها را کامل و درست حفظ کرده‌اید. به کمک روش به خود پس‌دادن مطلب، به کمبود اطلاعات خود پی می‌برید و می‌توانید آنها را در ذهن خود سازماندهی کنید. پس از آنکه بخشی از فصل را به این شیوه مطالعه کردید، به بخش بعدی بپردازید و دوباره مراحل سؤال کردن، خواندن، و به‌خود پس‌دادن را تکرار کنید.

مرحله‌ی آ (آزمون). پس از خواندن مطالب فصل باید به آزمون و مرور مطالب بپردازید. با مراجعه به یادداشتهایتان، ببینید چه مقدار از مفاهیم اصلی را به یاد دارید. سعی کنید بفهمید چه پیوندی بین مطالب مختلف وجود دارد و این مطالب چگونه در فصل، سازمان‌بندی شده‌اند. در مرحله‌ی آزمون ممکن است مجبور شوید فصل را مرور کنید تا صحت مفاهیم و مطالب اصلی حفظ شده و آرسی شود. در این مرحله باید چکیده‌ی فصل را بخوانید و ضمن آن جزئیات مربوط به هریک از نکات چکیده را در نظر آورید. مرحله‌ی «آزمون» را هرگز به شب امتحان موکول نکنید. نخستین مرور مطالب فصل باید بلافاصله پس از خواندن آن انجام شود.

پژوهشها حاکی از وجود فواید فراوان در روش پس‌خبا بوده و مسلماً این روش کارآمدتر از روش روخوانی ساده‌ی مطالب است (توماس و رابینسون، ۱۹۸۲). در این روش مخصوصاً به خود پس‌دادن مطالب، نقش بسیار مهمی دارد. اختصاص بخش عمده‌ی طول مدت مطالعه به «یادآوری فعال مطالب» بهتر از آن است که تمام وقت خود را صرف خواندن و بازخوانی مطلب کنید (گیتس، ۱۹۱۷). بررسیها مؤید این نکته‌اند که خواندن چکیده‌ی فصل بیش از مطالعه‌ی سراسر فصل، کارآمدی دارد (ریدر^۱ و آندرسون، ۱۹۸۰). خواندن چکیده پیش از خواندن فصل، چشم‌اندازی کلی از فصل فراهم می‌کند که خواننده را در سازماندهی مطالب در حین خواندن مطالب فصل یاری می‌دهد. حتی اگر نخواهید روش پس‌خبا را به‌طور کامل دنبال کنید بهتر است از فواید «به‌خود پس‌دادن مطلب» و نیز مطالعه‌ی چکیده‌ی فصل پیش از خواندن مطالب فصل، غفلت نورزید.

روش پس‌خبا و سایر مهارتهای مطالعه، از جمله یادداشت‌برداری و آماده‌شدن برای امتحان و گذراندن امتحانها، در کتاب ارزشمند «فراگیری مهارتهای مطالعه: روشهای عملی برای موفقیت در دانشگاه» تشریح شده است. این کتاب از انتشارات برنامه‌ی سنجش دانشگاههای آمریکا (آیوواسیتی، ایالت آیووا) است، و همانطور که از عنوانش برمی‌آید در آن از روشهای عملی برای موفقیت شخصی و تحصیلی در دانشگاه گفتگو شده است.